

Kokonais- turvallisuu- den kehittäminen Vaasan yliopistossa

JYRI PAASONEN | JESSE VAINIO | MIKKO LUOMALA

Julkaisija

Vaasan yliopisto

Tekijät

Jyri Paasonen <https://orcid.org/0000-0003-4012-3809>

Jesse Vainio

Mikko Luomala <https://orcid.org/0000-0002-4125-6606>

Raportti

ISBN 978-952-395-014-6 (verkkoaineisto)

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-014-6>

ISSN 2489-2580 Vaasan yliopiston raportteja 31, verkkoaineisto

Julkaisun nimi

Kokonaisturvallisuuden kehittäminen Vaasan yliopistossa

Asiasanat

Kokonaisturvallisuus, turvallisuuskoulutus, turvallisuustutkimus, turvallisuusklusteri

Tiivistelmä

Vaasan yliopiston tutkimuksen yhtenä profiilialueena on kokonaisturvallisuuden kehittäminen. Osana kehittämistä on tarkasteltu kokonaisturvallisuutta ja tehty siihen liittyen yliopiston henkilöstökysely. Lisäksi on tehty Pohjanmaan alueen turvallisuusalan toimijoille selvityskysely, jossa on kartoitettu eri organisaatioiden näkemyksiä turvallisuusklusterin tarpeellisuudesta ja toimintaedellytyksistä talousalueella sekä mahdollisesta yhteistyöstä yliopiston kanssa.

Kokonaisturvallisuusajattelulla on pitkä perinne Suomessa. Se on vakiinnuttanut asemansa Suomessa sekä käsitteenä että toimintamallina. Euroopan unionissa kokonaisturvallisuus ei näyttäydy sellaisenaan terminologisesti, mutta unionin strategioista ja päätöksistä on nähtävissä, että näkökulma on viime vuosina mennyt kohti yhä laaja-alaisempaa ja kokonaisvaltaisempaa turvallisuusajattelua.

Vaasan yliopiston henkilöstökyselyssä pidettiin tärkeänä, että yliopiston kannattaa panostaa kokonaisturvallisuuden kehittämiseen. Henkilöstön mukaan myös Pohjanmaalle tulisi perustaa turvallisuusklusteri, joka tukisi myös yliopiston kokonaisturvallisuuden kehittämistä. Turvallisuusklusterin selvityskyselyn suurin osa vastaajista piti klusteria tarpeellisenä ja yhteistyötä tulisi tiivistää sekä kehittää eri toimijoiden välillä. Raportin lopuksi esitetään yliopistolle kokonaisturvallisuuteen kehittämissuosituksia.

Asiasanat

Kokonaisturvallisuus, turvallisuuskoulutus, turvallisuustutkimus, turvallisuusklusteri

Sisältö

TIIVISTELMÄ	III
1 JOHDANTO.....	1
2 KOKONAISTURVALLISUUS	2
2.1 Kokonaisturvallisuuden kehitys Suomessa	2
2.2 Kokonaisturvallisuus käsitteenä.....	7
2.3 Kokonaisturvallisuus lainsäädännössä	8
2.4 Kokonaisturvallisuus Euroopan unionissa	11
3 TURVALLISUUSKOULUTUS JA -TUTKIMUS.....	15
3.1 Turvallisuuskoulutus ja -tutkimus Suomessa.....	15
3.2 Vaasan yliopiston henkilöstökysely kokonaisturvallisuudesta.	17
4 TURVALLISUUSKLUSTERIT	21
4.1 Turvallisuusklusterit Suomessa ja Euroopassa	21
4.2 Pohjanmaan turvallisuusklusterin selvityskysely.....	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET	29
LÄHTEET.....	32

Kuviot

Kuvio 1.	Vaasan yliopiston henkilöstökyselyn vastaukset	18
Kuvio 2.	Selvityskyselyn vastaukset 1/3	25
Kuvio 3.	Selvityskyselyn vastaukset 2/3	26
Kuvio 4.	Selvityskyselyn vastaukset 3/3	27

Taulukot

Taulukko 1.	Selvityskyselyn vastaajien taustatiedot.....	24
--------------------	--	----

1 JOHDANTO

Vaasan yliopiston tutkimuksen yhtenä profiilialueena on kokonaisturvallisuuden kehittäminen. Osana kehittämistä on tarkasteltu kokonaisturvallisuutta ja tehty siihen liittyen yliopiston henkilöstökysely, jossa haluttiin selvittää henkilöstön näkemyksiä koulutus- ja tutkimustoiminnasta sekä kehittämisideoista.

Yliopiston tavoitteena on myös perustaa Pohjanmaan turvallisuusklusteri, joka rakentaa turvallisuutta alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Tämän takia Pohjanmaan alueen julkisen ja yksityisen sektorin turvallisuusalan toimijoille tehtiin selvityskysely, jossa on kartoitettu eri organisaatioiden näkemyksiä turvallisuusklusterin tarpeellisuudesta ja toimintaedellytyksistä talousalueella sekä mahdollisesta yhteistyöstä yliopiston kanssa.

Tämän julkaisun aluksi tarkastellaan kokonaisturvallisuuden kehitystä, käsitettä ja lainsäädäntöä sekä Euroopan unionin (jäljempänä EU) näkökulmaa. Tämän jälkeen tarkastellaan turvallisuuskoulutusta ja -tutkimusta sekä yliopiston henkilöstökyselyn tuloksia. Sitten tarkastellaan turvallisuusklustereita ja Pohjanmaan turvallisuusklusterin selvityskyselyn tuloksia. Lopuksi esitetään kokoavia johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia.

2 KOKONAISTURVALLISUUS

2.1 Kokonaisturvallisuuden kehitys Suomessa

Yhteiskunnan varautumista kehitettiin edellisen sodan jälkeisinä vuosikymmeninä niin sanotun totaalisen maanpuolustuksen kautta. Termiä pidettiin liian yksipuolisena, joten tilalle otettiin kokonaismaanpuolustuksen käsite. Kokonaismaanpuolustuksessa oli edeltävää mallia laaja-alaisempi lähestymistapa, ja siitä tuli viime vuosikymmeniksi Suomen varautumisen perusperiaate. Sen määrittämisen lähestymistavan kautta Suomi on kehittänyt ja ylläpitänyt varautumisen perusteita. Tärkeitä alkuajan merkkipaaluja kehityksessä olivat esimerkiksi vuonna 1958 säädetyt väestönsuojelulaki (438/1958) ja laki varmuusvarastoista (531/1958), jotka olivat osaltaan vastaus yhteiskunnan laaja-alaisen varautumisen tarpeeseen. (Kyyrönen 2014, s. 10)

Väestönsuojelulain myötä tulivat väestönsuojelujohtajakurssit (Teli-suojelukurssit), joita ensimmäisen kerran järjestettiin vuonna 1959. Väestönsuojelujärjestön ja puolustustaloudellisen suunnittelukunnan yhteisesti tekemän esityksen perusteella teollisuus ryhtyi omin toimenpitein kohottamaan yritysten suojelevalmiutta. Teollisuuden Keskusvaliokunta perusti samana vuonna Teollisuuden ja liike-elämän väestönsuojelun johtokunnan (Teli-johtokunta). Teli-johtokunnan toimiala laajentui poikkeusolojen väestönsuojelusta yrityksen kokonaissuojeluksi. Vuonna 1976 Teli-johtokunta sisällytti koulutusohjelmaan yhä enemmän normaaliaikojen suojele- ja turvallisuuskoulutusta. Mukaan tulivat muun muassa suojelejohtaja-, vartiointi- ja tietojensuojelukurssit. Tällöin syntyi käsite kokonaissuojelu, jonka pohjalta kehittyi myöhemmin kokonaisturvallisuus ja yritysturvallisuuden malli (Paasonen 2021). Valmius ottaa huomioon turvallisuusympäristön muutos oli eräs tärkeimpiä asioita kehityksessä kohti nykyistä kokonaisturvallisuusajattelua. Vuonna 1977 määritellyt poikkeusolot olivat osa tätä kehitystä. (Hallbergin komitea 2010, s. 22)

Valtioneuvosto asetti 17 joulukuuta 2009 komitean (Hallbergin komitea) laatimaan kokonaisvaltaisen selvityksen yhteiskunnan varautumisesta turvallisuushäiriöihin. Selvityksen tavoitteena oli arvioida silloinen kokonaismaanpuolustuksen malli, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia, sisäisen turvallisuuden ohjelma sekä näiden sisältö, järjestelyt, johtosuhteet, vastuut ja toimeenpano. Komitea luovutti 22.12.2010 valtioneuvostolle mietintönsä ”Varautuminen ja kokonaisturvallisuus”. Komitean mukaan Suomen varautumisjärjestelyt olivat tuolloin toimivat, eivätkä kaivanneet suuria muutoksia, mutta toimintaympäristön ja uhkakuvien muututtua korostui tarve tarkastella turvallisuutta laajasti. Lähtökohdan tuli olla mahdollisimman laaja turvallisuusajattelu, kokonaisturvallisuus. Silloista kokonaismaanpuolustuksen mallia pidettiin edelleen käyttökelpoisena. (Hallbergin komitea 2010)

Muutaman päivää komiteamietinnön luovuttamista aiemmin valtioneuvosto oli antanut periaatepäätöksen yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta. Yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtiminen katsottiin valtiovallan yhdeksi keskeisimmäksi tehtäväksi. Kansallinen ja kansainvälinen keskinäisriippuvuus oli lisääntynyt globalisaation ja erikoistumiskehityksen seurauksena. Näin ollen katsottiin tarvetta tarkastella ja kehittää turvallisuutta yhä kokonaisvaltaisemmin ja poikkihallinnollisemmin, ottaen huomioon kaikki yhteiskunnan toimijat. Huomiota kiinnitettiin yhä enemmän kansainväliseen ulottuvuuteen sekä varautumisen ja kriisijohtamisen toimijakentän laaja-alaisuuteen. Myös elinkeinoelämän ja järjestöjen merkitys osana yhteiskunnan varautumista ja häiriötilanteiden hallintaa korostui. Kokonaisturvallisuuden ymmärtäminen suomalaisen kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin tukirakenteeksi oli perusta eri toimijoiden, julkisen vallan, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen yhteistyölle. (YTS 2010)

Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa korostettiin myös turvallisuustutkimuksen merkitystä. Tiede- ja tutkimusyhteisön tuottamalla julkishallinnon turvallisuusviranomaisia sekä elinkeinoelämää ja muita toimijoita tukevalla turvallisuustutkimuksella on tärkeä merkitys varautumisen ja häiriötilanteiden hallinnan suunnittelussa. Kansallisesta lähtökohdasta toteutettu turvallisuustutkimus tuottaa kohdennettua tietoa päätöksenteon tueksi, tunnistaa uusia uhkia ja mahdollisuuksia nopeasti muuttuvassa kompleksisessä toimintaympäristössä, sekä kehittää toimintatapoja, välineitä ja järjestelmiä erilaisten häiriötilanteiden ja kriisien hallintaan. Laadukas turvallisuustutkimus on luonteeltaan laaja-alaista ja monitieteistä. Tutkimuksen tulee olla suoraan viranomaisia ja muita toimijoita sekä näiden yhteistyötä tukevaa tai välillisesti kaupallisten toimijoiden kehittämien tuotteiden ja palvelujen kautta. Tavoitteen toteutumiseksi turvallisuusviranomaisten tulee viestiä tutkimustarpeistaan tiedeyhteisölle, tunnistaa tiedeyhteisön mahdollisuudet sekä kyetä hyödyntämään tutkimustieto johtamisessa ja toiminnassa. Verkottuminen erityisesti EU:n turvallisuustutkimukseen ja laajemminkin on välttämätöntä. (YTS 2010) Myös vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspolitiikan selonteossa todettiin, että kokonaisturvallisuuteen liittyvää turvallisuustutkimusta tulee kehittää. Kokonaisturvallisuuden tutkimusaiheita on pohdittava yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja toimintaympäristön kehityksen sekä muutosarvioiden kanssa kokonaisuutena.

Ensimmäisessä yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa ei mainittu termiä kokonaisturvallisuus lainkaan, vaan siinä käytettävä termi oli kokonaismaanpuolustus. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta käytettiin tästä huolimatta juuri kokonaisturvallisuuden mukaista lähestymistapaa. Kokonaisturvallisuuden yhteys yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan vahvistui ja voimistui periaatepäätöksen kokonaisturvallisuudesta sekä valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon kautta. Jälkimmäisissä esiintyvä kokonaisturvallisuus perustuukin yhteiskunnan turvallisuusstrategian määrittämään yhteiskunnan varautumiseen. Pääasiassa termin muutos on ollut normaalia käytäntöjen kehittymistä yhteiskunnan kehityksen mukana. (Kyyrönen 2014, s. 12) Myöhemmin yhteis-

kunnan turvallisuusstrategiaa on päivitetty vuonna 2017. Heusala (2012, s. 97-98) on katsonut, että Suomessa kokonaisturvallisuuskäsitteen hallinnollinen sisäänajo on tapahtunut osana sisäisen turvallisuuden rakenteellisia muutoksia. Modernin hallinnollisen retoriikan mukaisesti turvallisuuspoliittisia ratkaisuita tehdään paljolti taloudellisilla perusteilla, joissa korostetaan resurssien säästämistä ja tehokkuuden lisäämistä.

Pääministerin esityksestä hallitus linjasi hallituksen iltakoulussa 14.12.2011, että laaditaan valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta. Toimintaympäristön ja uhkavien muututtua oli syntynyt tarve tarkastella turvallisuutta entistä kokonaisvaltaisemmin ja laaja-alaisemmin. Valtioneuvosto antoi kokonaisturvallisuuden periaatepäätöksen 5.12.2012. Periaatepäätöksessä oli tarkoitus määritellä kokonaisturvallisuuden käsite ja siihen liittyvät muut keskeiset käsitteet sekä täsmentää hallinnonalojen vastuita kokonaisturvallisuuden osa-alueista. Kokonaisturvallisuuden käsite otettiin käyttöön kuvaamaan yhteiskunnan laaja-alaista varautumista erilaisiin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Periaatepäätöksen tavoitteena oli korostaa kokonaisturvallisuuden hallinnan kaikkia osa-alueita ja niiden keskinäisiä suhteita ja luoda entistä systemaattisempi tapa hallita turvallisuutta. Kokonaisturvallisuuden käsitteen oli tarkoitus kattaa osanaan myös kokonaismaanpuolustuksen. Kokonaismaanpuolustuksen varautumisen periaatteet kuvasivat edelleen niitä sotilaallisia ja siviilialojen toimia, joilla turvataan valtion itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan. Kokonaisturvallisuuden käsitteen käyttöönoton ei katsottu tarkoittavan muutosta varautumisjärjestelyjen perusteisiin, eikä myöskään puolustusministeriölle kuuluvaan tehtävään kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamisessa. (VNpp 2012) Tätä ennen kokonaisturvallisuuden käsite oli ollut akateemisessa tutkimuksessa käytössä jo kohtuullisen pitkään. Esimerkiksi kokonaisturvallisuudesta on tuotettu tutkimuskirjallisuutta 1980-luvun alkupuolelta lähtien. (Heusala 2012, s. 96)

Vuoden 2016 kesäkuussa valtioneuvosto antoi eduskunnalle ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon, jossa arvioitiin Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä ja esitettiin Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset painopisteet ja tavoitteet. Selonteossa todettiin ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimintaympäristössä voimakkaan muutoksen jatkuminen niin Suomen lähialueilla kuin maailmanlaajuisesti. Selonteon mukaan toimintaympäristön muutos oli luonut myös uusia uhkia ja epävakautta. Kansainvälinen turvallisuustilanne oli eurooppalaisesta näkökulmasta heikentynyt. Tuoreimmassa, vuonna 2020 valmistuneessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa todetaan, että yhteinen varautuminen, suunnittelu, harjoittelu ja toimeenpano toteutetaan kokonaisturvallisuuden periaatteen mukaisesti, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan laajassa yhteistyössä. Uusin valtioneuvoston puolustuspoliittisen selonteko valmistui 9.9.2021. Selonteon yhteenvedossa todetaan muun muassa, että laaja-alainen vaikuttaminen haastaa yhteiskunnan kriisinsietokykyä, puolustusvalmiutta ja puolustuskyvyn

ylläpitoa. Tämä edellyttää kokonaisturvallisuuden toimintamallin päivittämistä ja puolustuksen kehittämistä.

Valtioneuvosto antoi eduskunnalle 20.5.2021 selonteon Suomen sisäisestä turvallisuudesta. Selonteko on tehty vuodelle 2030 asti ja sen tavoitteena on varmistaa sisäisen turvallisuuden kehittyminen edelleen niin, että Suomi on tulevaisuudessa entistä turvallisempi maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmille. Suomen sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti ennaltaehkäisyyn. Turvallisuuden tunne on tärkeä osa sisäistä turvallisuutta ja vahva kokemus turvallisuudesta suojaa yhteiskuntaa myös uudenlaisilta turvallisuusuhkilta. Laajoihin sisäisen turvallisuuden uhkatilanteisiin varaudutaan suomalaisen kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin mukaisesti viranomaisten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin yhteistyönä.

Muuttuneessa turvallisuustilanteessa sisäisen turvallisuuden merkitys on korostunut. Selonteon mukaan perinteiset uhat pysyvät, mutta ne muuttuvat globaalin turvallisuusympäristön muuttuessa yhä monimutkaisemmiksi. Samaan aikaan globaalit kehityskulut ja kokonaan uudet uhat haastavat viranomaistoimintaa. Esimerkiksi vääristellyn tiedon jakaminen murentaa yhteiskuntarauhaa. Polarisaatio ja segregatiokehitys ruokkivat yhteiskunnallista levottomuutta, joka voi vahvistaa muun muassa jengiytymistä, väkivaltaisten ääriilikkeiden houkuttelevuutta ja terrorismin uhkaa. Sisäisestä turvallisuudesta annettu selonteko on lajissaan toinen, sillä ensimmäinen annettiin vuonna 2016. Tuolloin sisäinen turvallisuus rajattiin koskemaan ainoastaan sisäasiainhallinnon toimijoita. Selonteon mukaan suomalaisten turvallisuuden tunne oli tuolloin kansainvälisesti vertailtuna edelleen korkea, mutta kansainvälisen turvallisuustilanteen muutos vaikutti myös Suomen sisäiseen turvallisuuteen ja turvallisuusympäristön muutos oli kasvattanut levottomuuden tunnetta.

Viime vuosina osaksi kokonaisturvallisuutta on otettu vahvemmin myös resilienssi, joka on korostunut yhä enemmän turvallisuuspolitiikan keinona ja päämääräänä. Alun perin käsitettä on käytetty psykologiassa ja luonnontieteissä, joissa se liitetään yksilöiden kykyyn selvitä ja toipua traumaattisista tapahtumista tai organismien kykyyn selvitä ympäristöolosuhteiden äärimmäisistä vaihteluista. Resilienssin käsitteellä ei ole yksiselitteistä määritelmää. Termiä resilienssi käytetään osin samassa merkityksessä kuin termiä kriisinkestävyys. Kokonaisturvallisuuden yhteydessä resilienssillä yksilöiden ja yhteisöjen kykyä ylläpitää toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa sekä valmius kohdata häiriöitä ja kriisejä sekä palautua niistä. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017)

Resilientisti toimiva yhteiskunta sekä edellyttää että edistää eri toimijoiden yhteistoimintakykyä. Alusta asti kokonaisturvallisuuden piiriin on nähty kuuluvan varautuminen, häiriötilanteiden hallinta ja niistä toipuminen. Näistä resilienssi kytkeytyy suoraan kahteen jälkimmäiseen vaiheeseen. Valtion, yhteiskunnan ja yksilöiden resilienssin edistäminen

puolestaan voidaan nähdä erottamattomana osana varautumispolitiikkaa. (Hyvönen ym. 2019)

Kokonaisturvallisuuteen on viime aikoina liitetty selkeämmin myös ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat uhkat. Kokonaisturvallisuuden malli tarjoaa valmiin ja erittäin käyttökelpoisen viitekehyksen ilmastonmuutoksen uhkiin varautumiseen, mutta ilmastonmuutosta aihealueena ei ole kuitenkaan täysin omaksuttu osaksi kokonaisturvallisuuden mallia, joten on katsottu tarvetta sisällyttää ilmastonmuutos syvällisemmin varautumistyöhön. (Hakala ym. 2020, s. 105)

Kokonaisturvallisuuden alalla toimii varautumisen pysyvänä yhteistoimintaelimenä ja tarvittaessa häiriötilanteiden asiantuntijaelimenä Turvallisuuskomitea, joka aloitti toimintansa helmikuussa 2013. Sen tehtävistä säädetään valtioneuvoston asetuksessa Turvallisuuskomiteasta (77/2013). Turvallisuuskomitea toimii puolustusministeriön yhteydessä ja kokoontuu keskimäärin kerran kuukaudessa. Sen tehtävänä on avustaa valtioneuvostoa ja ministeriöitä. Turvallisuuskomitea toimii tarvittaessa yhteiskunnan eri häiriötilanteissa asiantuntijaelimenä.

Turvallisuuskomitean nimi oli aiemmin Turvallisuus- ja puolustusasiain komitea (TPAK), mutta nimi päätettiin muuttaa kokonaisturvallisuuden periaatepäätöksen yhteydessä. Turvallisuuskomitea jatkaa Turvallisuus- ja puolustusasiain komitean työtä suomalaisen kokonaisturvallisuuden ja varautumisen saralla. Turvallisuuskomitea vastaa yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta, joka yhteen sovittaa valtion, kuntien, järjestöjen ja elinkeinoelämän varautumista eri turvallisuustilanteissa. Komitea seuraa ja yhteen sovittaa myös uuden kyberturvallisuusstrategian toimeenpanoa. Komitea avustaa valtioneuvostoa ja sen ministeriöitä kokonaisturvallisuuden hallintaan tähtäävässä varautumisessa ja varautumisen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on myös korostaa häiriötilanteiden hallinnassa ja johtamisessa valtioneuvoston ja toimivaltaisten viranomaisten toimimista normaaliorganisaatiolla ja normaalien toimintamallien mukaisesti. Turvallisuuskomitean tehtävään ei kuulu häiriö- tai poikkeustilanteen johtaminen eikä ohjaaminen. (Turvallisuuskomitea 2021; VNpp 2012)

Suomalaisen kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin vahvuus on, että se kattaa kaikki yhteiskunnan tasot ja tahot. Valtionhallinnon, viranomaisten, elinkeinoelämän, maakuntien ja kuntien lisäksi yliopistot ja tutkimuslaitokset, järjestöt, yhteisöt ja yksilöt muodostavat kokonaisturvallisuuden verkoston, jossa tietoa voidaan jakaa, yhteisiä tavoitteita voidaan asettaa ja yhteistyöhön voidaan sitoutua joustavasti. Tämän ajattelumallin mukaan turvallisuustoimijoita ovat kaikki johdettuun tai sitä kiinteästi tukevaan turvallisuustoimintaan osallistuvat tahot. Myös yksittäisillä kansalaisilla on tärkeä rooli omatoimisessa varautumisessa ja yhteiskunnan kriisinkestokyvyn vahvistamisessa. (Turvallisuuskomitea 2021)

2.2 Kokonaisturvallisuus käsitteenä

Kokonaisturvallisuuden periaatepäätöksessä kokonaisturvallisuus on määritelty tavoitetilaksi, jossa valtion itsenäisyyteen, väestön elinmahdollisuuksiin ja muihin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Turvaamisen toimiin kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Kokonaisturvallisuuden käsite pohjautuu laajaan turvallisuuskäsitykseen, johon sisältyvät kaikki sellaiset turvallisuuskysymykset, joihin liittyvät uhkat voivat aiheuttaa merkittävää haittaa tai vaaraa Suomelle ja sen väestölle. Kokonaisturvallisuus kuvaa valtionhallinnon määrittämien yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen liittyviä periaatteita. (VNpp 2012) Määritelmät ovat yhteisneuväiset vuoden 2010 yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa esitettyjen kanssa, vaikka tuolloin kokonaisturvallisuus ei terminä ollutkaan vakiintunut.

Kokonaisturvallisuus on aiemmista määritelmistään kehittynyt ensisijaisesti yhteistoimintamalliksi, jossa toimijat jakavat ja analysoivat turvallisuutta koskevaa tietoa sekä suunnittelevat, harjoittelevat ja toimivat yhdessä. Yhteistoimintamalli kattaa kaikki relevantit toimijat kansalaisesta viranomaiseen. Yhteistyön perustana ovat lakisääteiset tehtävät, yhteistyösopimukset ja yhteiskunnan turvallisuusstrategia. (YTS 2017) Temaattisesti kokonaisturvallisuuden käsite perustuu laajaan turvallisuuskäsitykseen (VNS 2012, 90; VNpp 2012, s. 7; Hallbergin komitea 2010, s. 26). Kyrrönen (2014, s. 5–6) on todennut, että laaja-alainen turvallisuus, varautuminen ja yhteensovittaminen ovat kaikki termejä, jotka suurelta osin määrittävät kansallista kokonaisturvallisuuden käsitettä. Branders (2016, s. 205) on katsonut, että kokonaisturvallisuus on turvallisuuspoliittisena katkokäsitteenä ja ilmiönä epäselvä eikä sillä ainakaan aiemmin ollut jaettua merkitystä, sillä se ei kattanut kaikkea turvallisuutta. Heusalan (2012, s. 101) mukaan kokonaisturvallisuuden käsitteen käyttöönoton ja hyväksynnän taustalla on vaikuttanut kansainvälisten suhteiden tutkimuksen vahva dominanssi turvallisuutta koskevassa akateemisessa keskustelussa ja tutkimuksessa sekä tämän tutkimusalan sisäinen kehitys.

Nykyisellään varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden käsitteen kautta, joka on vähitellen korvannut aiemmin käytössä olleen kokonaismaanpuolustuksen käsitteen. Keskeistä kokonaisturvallisuudessa on varautumisen toteuttaminen laaja-alaisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta. Häiriötilanteisiin varautuessa, ja niiden sattuessa, suomalainen yhteiskunta turvaa erikseen määritellyt elintärkeät toiminnot viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. (YTS 2010, s. 3–4, 10; VNpp 2012, s. 11–14) Termin kehityksen kannalta merkittäviä ovat Hallbergin komitean mietintö; yhteiskunnan turvallisuusstrategia; valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta; valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko; sekä valtioneuvoston asetus Turvallisuuskomiteasta. (Kyrrönen 2014, s. 11)

Kokonaisturvallisuutta tarkasteltaessa on terminologisesti aiheellista mainita myös kansallisen turvallisuuden käsite, joka lisättiin perustuslain (731/1999) 10 §:ään tiedustelulakien laatimisen yhteydessä vuonna 2019. Kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavalla toiminnalla tarkoitetaan kansanvaltaista valtio- ja yhteiskuntajärjestystä, maanpuolustusta, yleisvaarallista ja suuren ihmisjoukon henkeä ja terveyttä tai yhteiskunnan ja valtion kriittisiä toimintoja tai kansallista huoltovarmuutta uhkaavaa toimintaa. Valtionjohdon ja yhteiskunnan ydintoiminnoista huolehtivien tahojen on kyettävä hoitamaan tehtävänsä ilman ulkoista, tarkoituksenmukaista häirintää. Käsitteen alle on ainakin sijoitettavissa kansainvälinen terrorismi, radikalisoituminen, joukkotuhoaseisiin liittyvät CBRN-uhkat sekä erilaiset kansainvälistä rauhaa uhkaavat toiminnan muodot. Kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaava toiminta voi toteutua väkivallan ohella erilaisina tietoverkon kautta toteutettavilla iskuilla, jotka voivat kuulua niin valtiollisen hybridivaikuttamisen ja epäsymmetrisen sodankäynnin kuin ei valtiollistenkin toimijoiden työkaluihin. (HE 198/2017 vp; Lohse & Viitanen 2019, s. 43–44) Siviilitiedustelua koskevaa lainsäädäntöä valmisteltaessa kansallisen turvallisuuden viranomaisten tehtävänkuvan ytimeksi katsottiin kansallista turvallisuutta ja kansallisia intressejä vaarantavien uhkien ennaltaehkäiseminen ja torjunta (HE 202/2017 vp, s. 6, 9–10).

Kansallisen turvallisuuden käsitteellä on katsottu olevan selkeästi niin poliittinen kuin oikeudellinen ulottuvuus Suomessa ja sen kehittäminen sekä eri ulottuvuuksien hahmottaminen nousevat tärkeiksi kehityskohteiksi. Käsitteen kokonaisvaltaisen kehittämisen myötä sen suhde muihin turvallisuuskäsitteisiin, kuten kokonaisturvallisuuteen tai yhteiskunnan turvallisuuteen, todennäköisesti myös selkiytyisi. Ottaen huomioon kansallisen turvallisuuden käsitteen kansainvälisen viitekehyksen, vaikuttaisi luonnolliselta asettaa se koko laajuudessaan eri turvallisuuskäsityksien hahmottamisen keskipisteeksi. (Paasonen & Widlund 2021) Kokonaisturvallisuuden suhde kansalliseen turvallisuuteen voidaan hahmotella esimerkiksi siten, että kokonaisturvallisuus on systeeminen, dynaaminen ilmiö, joka sulkee sisäänsä myös kansallisen turvallisuuden intressit. Tässä mielessä kokonaisturvallisuus on nähtävissä kansallista turvallisuutta tukevana toimintona, joka sekä määrittää että luo edellytyksiä kansallisen turvallisuuden ylläpidolle. (Lonka ym. 2020, s. 36)

2.3 Kokonaisturvallisuus lainsäädännössä

Kokonaisturvallisuus ei terminä juurikaan esiinny lain tasoisissa säädöksissä. Tämä johtunee siitä, että kokonaisturvallisuuden periaatepäätöksen mukaan sitä ole tarkoitettu oikeudelliseksi käsitteeksi, joka perustaisi toimivaltuuksia viranomaisille tai muille toimielimille (VNpp 2012, s. 7). Tähän on viitattu myös lainvalmistelussa, kun valtioneuvoston tilannekeskusta (300/2017) koskevan lakiehdotuksen 1 §:ssä oli mainittu yhteiskunnan kokonaisturvallisuus. Lausuntokierroksella saadun palautteen perusteella kyseinen termi

poistettiin lakiehdotuksesta, koska eräät lausunnonantajat viittasivat lausunnoissaan kokonaisturvallisuuden periaatepäätöksessä mainittuun. (HE 261/2016 vp, s. 17)

Turvallisuuskomiteasta annetun valtioneuvoston asetuksen (77/2013) 2 §:n 1 momentin mukaan komitean tehtävänä on: 1) avustaa kokonaisturvallisuuden hallintaan tähtäävässä varautumisessa ja varautumisen yhteen sovittamisessa; 2) seurata ja arvioida Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen ympäristön ja yhteiskunnan muutosten vaikutuksia kokonaisturvallisuuden järjestelyihin; 3) seurata hallinnon eri alojen ja tasojen toimia kokonaisturvallisuuteen liittyvien varautumisjärjestelyjen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi; 4) sovittaa tarvittaessa yhteen laajoja ja tärkeitä varautumista koskevia asiakokonaisuuksia, kuten valtakunnallisen varautumisen yhteensovittaminen sekä yhteistyömuotojen, toimintamallien, tutkimuksen ja harjoitustoiminnan kehittäminen. Säännöksen 2 momentin mukaan komitea voi tehtävänsä toteuttamiseksi antaa lausuntoja ja tehdä aloitteita kokonaisturvallisuuteen liittyvissä asioissa ennakoivaa varautumista koskevien laajojen ja tärkeiden asiakokonaisuuksien yhteensovittamista koskevista kysymyksistä.

Kokonaisturvallisuuteen kuuluva varautuminen näkyy lainsäädännössä esimerkiksi valmiuslain (1552/2011), pelastuslain (379/2011) ja muun erityislainsäädännön varautumisvelvoitetta koskevana sääntelynä. Valmiuslaissa säädetään valtiosisäisistä, Suomen viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusolojen aikana väestön turvallisuuden ja elinmahdollisuuksien sekä yhteiskunnan toimivuuden varmistamiseksi. Valmiuslainsäädännöllä pyritään varmistamaan väestön turvallisuus ja elinmahdollisuudet sekä yhteiskunnan toimivuus poikkeusoloissa (HE 3/2008, s. 5). Poikkeusoloja ovat valmiuslain 3 §:n mukaan 1) Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila; 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii valmiuslain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista; 3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat; 4) erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila; sekä 5) vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti. Lain 12 §:ssä säädetään varautumisvelvollisuudesta. Säännöksen mukaan valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Pelastuslain (379/2011) 1 §:n mukaan lain tavoitteena on parantaa ihmisten turvallisuutta ja vähentää onnettomuuksia. Lain tavoitteena on myös, että onnettomuuden uhatessa tai tapahduttua ihmiset pelastetaan, tärkeät toiminnot turvataan ja onnettomuuden

seurauksia rajoitetaan tehokkaasti niin, että ihmisille, omaisuudelle ja ympäristölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Lisäksi pelastuslaissa säädetään useista varautumiseen liittyvistä velvollisuuksista. Valmiuslainsäädäntöön kuuluu myös puolustus-tilalaki (1083/1991), jonka 1 §:n mukaan valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseksi ja oikeusjärjestyksen ylläpitämiseksi voidaan valtakunnan puolustusta tehostaa ja sen turvallisuutta lujittaa saattamalla voimaan puolustustila Suomeen kohdistuvan sodan aikana sekä siihen rinnastettavissa vakavasti yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa sisäisissä, väkivaltaisissa levottomuuksissa, joilla pyritään kumoamaan tai muuttamaan perustuslain mukainen valtiojärjestys. Lain 2 §:n mukaan puolustustila saatetaan voimaan ja sen voimassaoloa jatketaan tasavallan presidentin asetuksella. Soveltamisasetus on heti saatettava eduskunnan käsiteltäväksi. Asetus on kumottava, jos eduskunta niin päättää. Lisäksi eräillä aloilla on säädetty poikkeusoloja koskevia säännöksiä.

Valtioneuvoston tilannekeskuksesta annetun lain (300/2017) 2 §:ssä säädetään velvollisuudesta ilmoittaa turvallisuustapahtumasta. Ministeriön ja hallinnonalan viraston ja laitoksen on ilmoitettava valtioneuvoston tilannekeskukselle sellaisesta toimialaansa koskevasta onnettomuudesta, vaaratilanteesta, poikkeuksellisesta tapahtumasta tai muusta vastaavasta häiriöstä tai häiriön uhkasta, jolla voi viranomaisen arvion mukaan olla merkitystä muodostettaessa tilannekuvaa (turvallisuustapahtuma). Lain säätämisen taustalla olivat muun muassa sisäisen turvallisuuden toimintaympäristön muutokset, hallituksen halu vahvistaa kokonaisturvallisuusajattelua sekä tarve poikkihallinnolliseen tilannekuvan ylläpitämiseen. Tilannekuvaa ylläpidetään useiden eri viranomaisten omilla toimialoilla. Merkittäviä viranomaisia tilannekuvan muodostumisen kannalta ovat muun muassa poliisi, puolustusvoimat, Rajavartiolaitos, Kyberturvallisuuskeskus, Ilmatieteen laitos, Suomen ympäristökeskus, Säteilyturvakeskus, Lääkealan tutkimus- ja kehittämiskeskus Fimea, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira sekä esimerkiksi Elintarviketurvallisuusvirasto. Turvallisuustilanne kuvaa yleiskielen ilmaisuna yhteiskunnan turvallisuuden tilaa. Esimerkiksi onnettomuudella, luonnonkatastrofilla, terrorismilla, kyberhyökkäyksellä ja muilla vastaavilla tapahtumilla on vaikutusta turvallisuustilanteeseen. Myös esimerkiksi turvapaikanhakijoiden määrän merkittäväällä kasvulla voi olla vaikutusta turvallisuustilanteeseen. Säännöksessä mainitulla turvallisuustapahtumalla tarkoitetaan näin ollen tapahtumaa, joka voi vaikuttaa turvallisuustilanteeseen. (HE 261/2016 vp, s. 5, 18 ja 19)

Kokonaisturvallisuuden laaja-alaisuus ja poikkisektorisuus näyttäytyy nykyään erityisesti hallituksen esityksissä. Esimerkkinä sen laaja-alaisuudesta voidaan mainita maanomistus, joka on yksi valtion kokonaisturvallisuuden muodostamiseen vaikuttava tekijä. Puolustusministeriö julkaisi 20.4.2017 selvityksen Valtion kokonaisturvallisuudesta kiinteän omaisuuden siirroissa. Selvityksen pohjana olivat turvallisuuskomitean teettämät muistiot, joissa tarkasteltiin ulkomaalaisten maanomistusta kokonaisturvallisuuden näkökulmasta sekä hybridiuhkien lainsäädäntöä. (HE 253/2018) Kokonaisturvallisuus näkyy myös

viranomaisten yhteistyöhön liittyvän lainsäädännön valmistelussa. Puolustusvoimien poliisille antamaa virka-apua sekä muutakin virka-apua koskevan lainsäädännön muutoksia on perusteltu kokonaisturvallisuuden mallin mukaisella eri viranomaisten resurssien kustannustehokkaalla yhteiskäytöllä. (HE 106/2021) Lisäksi kokonaisturvallisuus on huomioitu muun muassa valtion tarpeessa tukea elinvoimaisuutta koko maassa ja vahvistaa osaamiskeskittymiä sekä olla aktiivinen toimija ja kumppani eri puolella Suomea. Valtion läsnäolo alueilla vaikuttaa kokonaisturvallisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen. (HE 62/2021 vp.)

2.4 Kokonaisturvallisuus Euroopan unionissa

EU:lla on toimivaltaa useilla yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden varmistamisen kannalta keskeisillä aloilla. Nämä alat liittyvät sekä väestön turvallisuuden ja hyvinvoinnin turvaamiseen että yhteiskunnan toimivuuden ylläpitämiseen. Osalla aloista EU:n toimivalta on yksinomaista, jolloin vain EU toimii lainsäätäjänä ja kansainvälisten sopimusten tekijänä. Osalla aloista toimivalta on jäsenvaltioiden kanssa jaettava. Joillain aloilla EU toteuttaa jäsenvaltioiden toimintaa täydentäviä toimia tai jäsenvaltiot sovittavat yhteen politiikkaansa. (VNS 2012, s. 91) EU:n rooliksi turvallisuudessa on katsottu toimiminen vahvana turvallisuusyhteisönä. Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, vastaaminen hybridivaikuttamiseen, kuten kyberhyökkäyksiin ja kansainväliseen rikollisuuteen sekä muihin rajat ylittäviin turvallisuusuhkiin, huoltovarmuus sekä muu ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden edistäminen kytkeytyvät toisiinsa luoden pohjaa kansalaisten kokonaisturvallisuuden vahvistamiselle. (VNS 7/2020, s. 4)

EU:n kokonaisturvallisuuden näkökulmasta voidaan pitää merkittävänä vuonna 2009 voimaan tullutta Lissabonin sopimusta. Sen yhteisvastuulausekkeen (SEUT 222) mukaan EU ja sen jäsenvaltiot toimivat yhdessä yhteisvastuun hengessä, jos jäsenvaltio joutuu terrorismin, luonnon tai ihmisen aiheuttaman suuronnettomuuden kohteeksi ja pyytää tätä varten apua. Ensinnäkin EU antaa jäsenvaltiolle apua ottamalla käyttöön kaikki käytettävissä olevat välineet, mukaan lukien jäsenvaltioiden sen käyttöön asettamat sotilaalliset voimavarat. Toiseksi jäsenmaat antavat jäsenvaltiolle apua sen poliittisten elinten pyynnöstä. EU:n keskinäisen avunannon lauseke (SEU 42.7) velvoittaa jäsenvaltioita antamaan apua kaikin käytettävissä olevin keinoin, jos jokin jäsenvaltio joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 15 artiklassa säädetään sopimusvelvoitteista poikkeamisesta hätätilan aikana. Artiklan 1 kohdan mukaan sodan tai muun yleisen hätätilan aikana, joka uhkaa kansakunnan elämää, korkeat sopimuspuolet voivat ryhtyä toimiin, jotka merkitsevät poikkeamista niiden tämän yleissopimuksen mukaisista velvoitteista, siinä

laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii edellyttäen kuitenkin, etteivät tällaiset toimet ole ristiriidassa valtion muiden kansainvälisen oikeuden mukaisten velvoitteiden kanssa.

Kansallinen turvallisuus on yksi niistä perusteista, joka EU ihmisoikeussopimuksen mukaan voi oikeuttaa puuttumisen yksityiselämän suojaan. Valtioilla on harkintavaltaa sen suhteen, millaisen toiminnan ne katsovat vaarantavan kansallista turvallisuuttaan. Tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella ainakin sotilaallinen maanpuolustus, terrorismintorjunta ja laittoman tiedustelutoiminnan torjunta kuuluvat kansallisen turvallisuuden piiriin. Tuomioistuimen mukaan kansallisen turvallisuuden käsitteen selventäminen on ensisijaisesti jätettävä kansallisen käytännön varaan. (HE 198/2017 vp, s. 20)

EU-oikeuden soveltamisalan rajautuminen pois kansallista turvallisuutta koskevan poikkeuksen perusteella ei ole aina käytännössä yksiselitteistä. Esimerkiksi EU:lla olevan toimivallan olemassaolo ei yksinään riitä tuomaan asiaa EU-oikeuden soveltamisalan piiriin, vaan merkityksellistä on, onko unioni käyttänyt toimivaltaansa antamalla sääntelyä asiasta. (HE 198/2017 vp, s. 23) Perustelujen mukaan EU-tuomioistuin lähtee kuitenkin vakiintuneesti siitä, etteivät jäsenvaltiot voi kukin yksinään ilman unionin toimielinten valvontaa määritellä unionin oikeuden soveltamiseen liittyen sellaisten käsitteiden kuin yleinen tai kansallinen turvallisuus ulottuvuuksia. (HE 198/2017 vp, s. 35)

EU-sopimuksen (EUVL C 326, 26.10.2012) 4 artiklan 2 kohdan mukaan unioni kunnioittaa keskeisiä valtion tehtäviä, erityisesti niitä, joiden tavoitteena on valtion alueellisen koskemattomuuden turvaaminen, yleisen järjestyksen ylläpitäminen sekä kansallisen turvallisuuden takaaminen. Erityisesti kansallinen turvallisuus säilyy yksinomaan kunkin jäsenvaltion vastuulla. Euroopan perusoikeuskirjan (2000/C 364/01) soveltamisalasta säädetään sen 51 artiklassa, jonka mukaan perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Perusoikeuskirjan artiklassa 52 säädetään, että perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla, ja kyseisten oikeuksien ja vapauksien olennaista sisältöä noudattaen.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia sopimuksia koskevan kansainvälisen sopimuksen (KP-sopimus) 4 artiklassa todetaan, että yleisen hätätilan aikana, joka uhkaa kansakunnan olemassaoloa ja joka on virallisesti sellaiseksi julistettu, sopimusvaltiot voivat ryhtyä toimenpiteisiin, jotka merkitsevät poikkeamista niille tämän yleissopimuksen mukaan kuuluvista velvoituksista siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä vaatii, edellyttäen, että tällaiset toimenpiteet eivät ole ristiriidassa valtion muiden kansainvälisen oikeuden mukaisten velvoitusten kanssa eivätkä merkitse pelkästään rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon tai yhteiskunnalliseen syntyperään perustuvaa syrjintää.

Kokonaisturvallisuus oli yhtenä teemana Suomen toimiessa EU-puheenjohtajamaana vuonna 2019. EU:n todettiin olevan avainasemassa edistettäessä kokonaisvaltaista

turvallisuutta kansalaisille. Tällöin todettiin, että Euroopan turvallisuuteen vaikuttavat monet tekijät, esimerkiksi lähialueiden konfliktit ja väkivaltaisuuDET. Keskeinen seikka on EU:n ja sen jäsenvaltioiden yhteistyö, jonka avulla voidaan rakentaa unionista turvallisemman paikan elää torjumalla rajat ylittävää rikollisuutta ja terrorismia, huolehtimalla rajaturvallisuudesta sekä vähentämällä eriarvoisuutta. Yhteistyötä on tehtävä muun muassa rikosten ennaltaehkäisyssä, lainvalvonnassa ja pelastustoiminnassa. EU:n on edistettävä laaja-alaisesti sisäistä turvallisuuttaan ja valmistauduttava yhdessä tulevaisuuden uhkiiin. (Suomen EU-puheenjohtajuus 2019, eu2019.fi)

Ensimmäinen EU:n sisäisen turvallisuuden strategia hyväksyttiin vuonna 2010. Tuolloin suurimmat Eurooppaan kohdistuvat rikollisuuteen liittyvät riskit ja uhat, kuten terrorismi, vakava ja järjestäytyneet rikollisuus, laiton huumausainekauppa, tietoverkkorikollisuus, ihmiskauppa, alaikäisten seksuaalinen riisto ja lapsipornografia, talousrikollisuus ja korruptio, laiton asekauppa ja rajat ylittävä rikollisuus, arvioitiin mukautuvan äärimmäisen nopeasti tieteen ja tekniikan kehitykseen pyrkiessään väärinkäyttämään ja vahingoittamaan avointen yhteiskuntiemme arvoja ja vaurautta. Strategiassa esiteltiin eurooppalainen turvallisuusmalli, joka sisälsi muuan muassa laajan ja kokonaisvaltaisen sisäisen turvallisuuden käsitteen, operatiivisen yhteistyön ja joustavan mukautumisen tuleviin haasteisiin. EU:n vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa globaalistrategiassa todetaan, että terrorismi, hybridiuhat, ilmastonmuutos, talouden epävakaus ja energiahuollon epävarmuus uhkaavat unionin kansalaisia ja aluetta. Lisäksi pelon politiikka haastaa eurooppalaiset arvot ja eurooppalaisen elämäntavan. Keskinäistä apua ja solidaarisuutta koskevat sitoumukset katsottiin tärkeäksi jalkauttaa käytännön toimiksi ja panostaa enemmän Euroopan yhteiseen turvallisuuteen viiden toimintalinjan kautta.

Vuonna 2015 Pariisissa Charlie Hebdo -lehden toimitukseen tehdyn terrori-iskun jälkeen laadittiin Euroopan turvallisuusagenda (COM/2015/185 final) vuosille 2015–2020. Agendan kolme keskeistä painopistettä olivat terrorismi ja radikalisoituminen, kansainvälinen järjestäytyneet rikollisuus sekä kyberrikollisuus. Samana vuonna laadittiin Euroopan muuttoliikeagenda (COM/2015/240 final), jonka lyhyen aikavälin tavoitteena oli ihmislakuljettajien verkostoihin kohdistuvat toimet sekä pakolaisvirran hillintä uudelleensijoittamisen avulla. Pitkän aikavälin tavoitteena oli EU:n muuttoliikepolitiikan kaikkien näkökohtien parempi hallinta, rajaturvallisuuden parantaminen, EU:n turvapaikkapolitiikan parantaminen ja laillista muuttoliikettä koskevan uuden politiikan kehittäminen. Kyberrikosten osalta EU oli perustanut jo aiemmin vuonna 2013 Euroopan verkkorikostorjuntakeskuksen osaksi Europolia, joka noudatti digitaaliajan rikostorjunnan tavoitetta (COM/2012/140 final).

Uusi EU:n turvallisuusunionistrategia (COM/2020/605 final) laadittiin vuonna 2020 viideksi vuodeksi eteenpäin. Strategian mukaan turvallisuus liittyy kaikkiin elämän alueisiin, joten EU on päättänyt valita kokonaisvaltaisen lähestymistavan turvallisuuteen.

Strategiassa määritetään yleiset puitteet kansallisten politiikkojen tukemiseksi ennakoimalla ja torjumalla muuttuvia uhkia olivatpa ne sitten verkossa tai sen ulkopuolella, digitaalaisia tai fyysisiä tai sisäisiä tai ulkoisia. Strategian neljä painopistettä ovat tulevaisuuden kannalta kestävä turvallisuusympäristön varmistaminen ihmisille, reagointi muuttuviin uhkiin, eurooppalaisten suojeleminen terrorismilta ja järjestäytyneeltä rikollisuudelta sekä vahvan eurooppalaisen turvallisuusekosysteemin luominen.

Euroopan komissio laati strategian järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi (COM/2021/170 final) vuosille 2021–2025, jossa keskitytään lainvalvonta- ja oikeusyh-teistyöhön, tutkintojen tehostamiseen järjestäytyneen rikollisuuden rakenteiden hajottamiseksi ja toimien kohdistamiseksi painopisteenä oleviin rikoksiin sekä rikollisuuden tuottamien voittojen eliminointiin. Tuoreita ovat myös EU:n huumeidenvastainen ohjelma ja toimintasuunnitelma (COM/2020/606 final) vuosille 2021–2025 sekä ampumaseiden laittoman kaupan toimintasuunnitelma samoille vuosille (COM/2020/608 final). Lisäksi aiemmin vuonna 2016 on laadittu yhteinen kehys hybridiuhkien torjumiseksi (JOIN/2016/018 final).

EU:lla on oma turvallisuusalan tutkimuslaitos, jonka tehtävä on tehdä tutkimusta ja tuottaa analyysejä kansainvälisistä aiheista ja näin auttaa EU:ta kehittämään ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa. Tutkimuslaitoksen nykyinen toiminta perustuu neuvoston päätökseen (2014/75/YUTP), jolla EU päätti, että EU:n turvallisuusalan tutkimuslaitos (EUISS) jatkaa toimintaansa ja tuottaa tutkimuksia sekä analyysejä kansainvälisistä aiheista EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) kehittämiseksi. Tutkimuslaitos perustettiin alun perin tammikuussa 2002. Sen toimipaikka on Pariisissa, ja sillä on yhteystoimisto Brysselissä. Tutkimuslaitos osallistuu tutkimustensa ja analyysiensä kautta EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittiseen päätöksentekoon. Se keskittyy analyysien toteuttamiseen ja tarjoaa keskustelufoorumia EU:n ulkopoliittisesta strategiasta, mukaan lukien konfliktinestosta ja rauhan rakentamisesta. Sen toimintoihin kuuluu verkottumistapahtumien ja työpajojen järjestäminen sekä tarpeellisen dokumentaation kerääminen EU:n virkamiehiä ja asiantuntijoita varten. Lisäksi se toimii yhteyspisteenä EU:n toimielinten ja ulkopuolisten asiantuntijoiden välillä, turvallisuusalan toimijat mukaan lukien.

3 TURVALLISUUSKOULUTUS JA -TUTKIMUS

3.1 Turvallisuuskoulutus ja -tutkimus Suomessa

Turvallisuuteen liittyvän koulutuksen ja tutkimuksen tarkastelu Suomessa riippuu pitkälti siitä, miten turvallisuuden käsite määritellään. Mikäli tarkastelussa huomioidaan esimerkiksi pandemioiden, terrorismin, kansainvälisten konfliktien ja jopa ilmastonmuutoksen tai väestönkasvun kaltaisia ilmiöitä, löytyy tutkimusta ja tutkijoitakin paljon. Toisaalta jos tarkastellaan rajatumpaa turvallisuuden käsitettä, jossa keskiössä ovat esimerkiksi rikosentorjunta, kyberturvallisuus, turvallisuusalan toiminta ja esimerkiksi kansalaisten kokemukset asuinalueensa turvallisuudesta, hahmottuu ala huomattavasti pienemmäksi.

Turvallisuusalaan liittyvää korkeakoulutusta ja täydennyskoulutusta järjestetään useissa korkeakouluissa. Näissä koulutus on suuntautunut usein turvallisuuden tietyille osa-alueille, kuten turvallisuustekniikkaan tai kyberturvallisuuteen. Lisäksi turvallisuuden ja riskienhallinnan opetusta on lisätty muiden koulutusalojen opiskelijoille. Koulutusjärjestelmä tarjoaa siten jo nykyisellään useita mahdollisuuksia jatkokoulutukselle toisen asteen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Ammatillista koulutusta turvallisuusosalalla (turvallisuusalan perustutkinto, ammattitutkinto ja turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto) järjestävät useat oppilaitokset ympäri Suomea. Turvallisuusalaan liittyviksi ammatillisiksi koulutuksiksi voidaan lukea myös tullialan koulutus, rikosseuraamusalan tutkinto ja pelastajan tutkinto.

Ammattikorkeakoulutusta turvallisuusosalalla järjestävät muun muassa Laurea-ammattikorkeakoulu ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu XAMK. Koulutukset painottuvat turvallisuuteen ja riskienhallintaan. Koulutusten sisältönä on muun muassa varautuminen, tieto- ja kyberturvallisuus, kansainvälinen turvallisuus, rikosentorjunta, yksilön ja organisaation turvallisuuskäyttäytyminen sekä kyberturvallisuuden johtaminen. Lisäksi Laureassa voi opiskella turvallisuusjohtamisen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK). Laureassa on turvallisuuden tutkimusohjelman TKI-toiminta, jossa painopisteenä on yhtenäinen turvallisuus.

Poliisiammattikorkeakoulu vastaa poliisien peruskoulutuksesta (AMK) ja poliisien päällystökoulutuksesta (YAMK). Opinnot liittyvät poliisialan eri osa-alueisiin. Poliisiammattikorkeakoululla on oma tutkimusyksikkö, joka on profiloitunut poliisitutkimukseen. Sen tavoitteena on tehdä soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä, joka palvelee poliisitoiminnan ja sisäisen turvallisuuden suunnittelua sekä kehittämistä. Tutkimusjohtajana toimii Vesa Muttilainen.

Pelastusopisto toteuttaa pelastusalan päällystötutkintoa (AMK). Koulutus painottuu pelastusalaan ja sisältää kurssit esimerkiksi sisäisestä turvallisuudesta sekä turvallisuus-

johtamisesta ja -suunnittelusta. Pelastusopiston tutkimustoiminta painottuu pelastusalaan ja paloturvallisuuteen liittyviin aiheisiin. Yhtenä painopistealueena on yksilöiden rooli turvallisuudessa (turvallisuuksasenteet, tahallinen turvallisuutta heikentävä tai uhkaava toiminta). Tutkimusjohtajana toimii Jarno Ruusunen.

Rajavartiolaitoksella on omaa tutkimustoimintaa, jossa painopisteinä ovat rajaturvallisuus (esimerkiksi rajat ylittävään rikollisuuteen ja toimintaympäristöön liittyvä riksien kartoitus ja ennakointi), merellinen toimintaympäristö ja suorituskyky. Tutkimuspäällikönä on Sari Lindblom.

Maanpuolustuskorkeakoulun opetustarjonta painottuu sotatieteisiin. Tutkimuksen painopiste on ennen kaikkea tulevaisuuden uhkakuviissa ja Suomen puolustusjärjestelmän kehittämässä. Tutkimusjohtajana toimii professori Hannu H. Kari. Puolustusvoimien tutkimuslaitoksessa on viisi pitkälle erikoistunutta tutkivaa osastoa, joiden tutkimus liittyy lähinnä sotilaalliseen toimintaan.

Tampereen yliopistossa voi suorittaa turvallisuuden johtamisen ja turvallisuustekniikan pää- ja sivuaineopinnot osana diplomi-insinöörin tutkintoa. Opetus painottuu turvallisuustekniikkaan. Tampereen yliopistossa on turvallisuuden johtamiseen ja suunnitteluun keskittyvä tutkimusryhmä, jonka tavoitteena on turvallisuuden edistäminen työpaikoilla. Tutkimusryhmän johtajana on professori Jouni Kivistö-Rahnasto. Lisäksi on turvallisuuden tutkimusryhmä, jonka tavoitteena on tutkia turvallisuutta kokonaisvaltaisena ilmiönä. Tutkimusryhmän johtajana on professori Sirpa Virta.

Jyväskylän yliopiston informaatioteknologian tiedekunta toteuttaa turvallisuus ja strateginen analyysi -maisteriohjelman. Koulutuksen painopiste on kyberturvallisuudessa ja sisältönä on muun muassa resilienssijättelu ja yhteiskunnan turvallisuus, hybridivaikuttaminen ja turvallisuus sekä digitaalinen maailma ja turvallisuus. Jyväskylän yliopistossa on kyberturvallisuuteen painottuvaa tutkimustoimintaa, josta vastaavat professorit Pekka Abrahamsson ja Mikko Siponen.

Kriminologian opintoja on tarjolla Helsingin yliopistossa, Itä-Suomen yliopistossa ja Turun yliopistossa. Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa on kriminologian tutkimusyksikkö, joka tekee rikollisuutta, seuraamusjärjestelmää, oikeuden ja yhteiskunnan vuorovaikutusta sekä oikeusoloja koskevaa tutkimusta ja seuranta. Kriminologian tutkimusyksikön johtajana toimii professori Janne Kivivuori. Itä-Suomen yliopistossa on myös kriminologian tutkimusryhmä, jonka painopisteenä on rikosoikeudellisen järjestelmän toiminnan empiirinen tutkimus. Tutkimusryhmän johtajana on professori Mikko Aaltonen.

Aalto-yliopisto järjestää maksullista turvallisuusjohdon koulutusohjelmaa, joka on tarkoitettu organisaatioiden turvallisuudesta ja riskienhallinnasta sekä niiden kehittämisestä

vastaaville henkilöille. Koulutusohjelma sisältää muun muassa turvallisuusjohtamista, henkilöturvallisuutta, riskienhallintaa, turvallisuusviestintää ja yritysturvallisuutta.

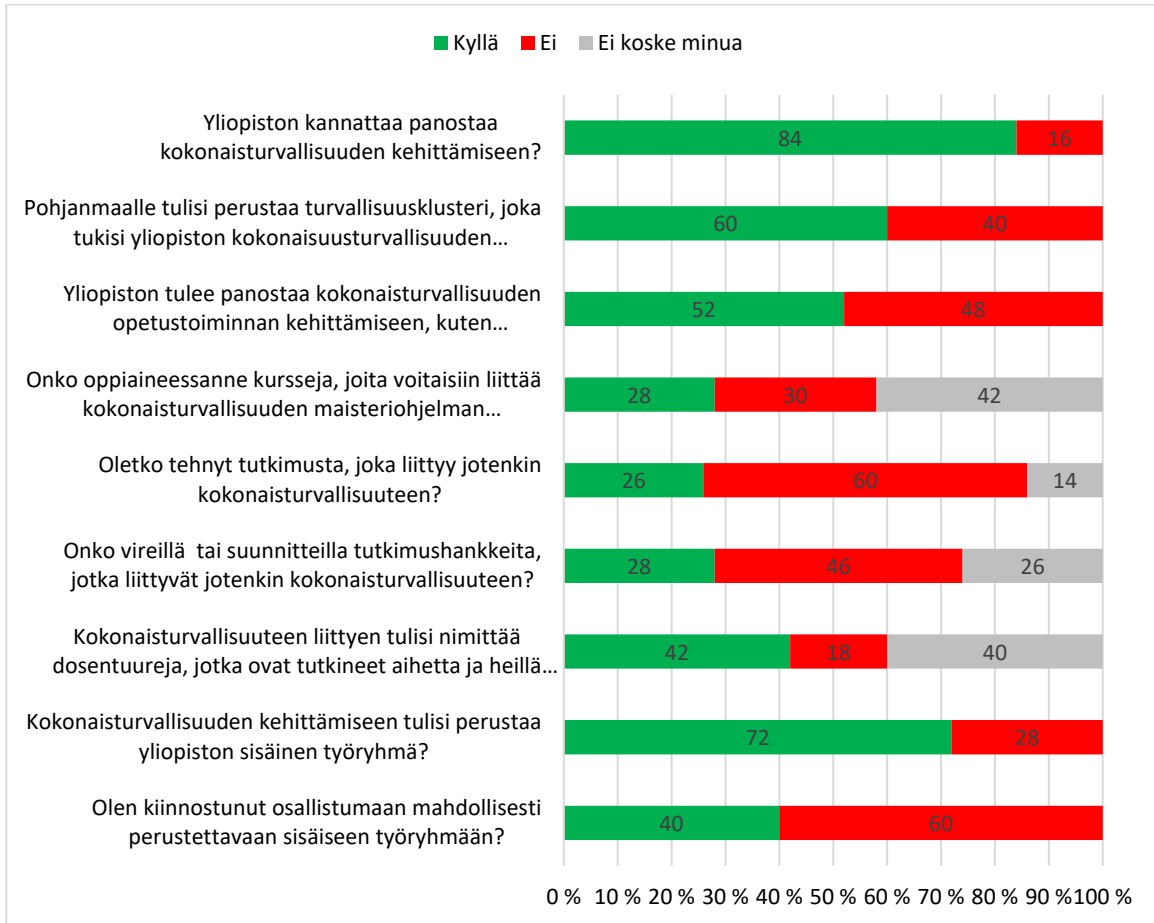
Valtion omistaa Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy:n, joka tarjoaa turvallisuuteen liittyviä asiakkaille räätälöityjä tutkimus- ja kehittämispalveluja. Painopiste on muun muassa kyberturvallisuudessa ja turvallisuusteknologiassa. VTT tekee paljon yhteistyötä muun muassa Suomen puolustusvoimien kanssa, jossa tutkimukset painottuvat yhteiskunnan toipumiskykyyn, ihmisen toimintakyvyn tehostamiseen ja huomioimiseen sekä erilaisiin teknologioihin, kuten kyber-, radiotaajuus-, kommunikaatio- ja materiaalitekniikat.

Kokonaisturvallisuuden osa-alueisiin liittyvää koulutusta ja tutkimusta on Suomessa monissa eri korkeakouluissa. Koulutus ja tutkimus on kuitenkin melko sektorimaista, jolloin kukin oppilaitos on erikoistunut tiettyyn osa-alueeseen. Tämä on toki vahvuus, mutta on nähtävissä tarvetta koota tätä osaamista yhteen kehittämällä koulutusta ja tutkimusta, jossa kokonaisturvallisuus huomioidaan sen sisältönsä mukaisesti, laaja-alaisesti.

3.2 Vaasan yliopiston henkilöstökysely kokonaisturvallisuudesta

Vaasan yliopiston henkilöstölle tehtiin kyselytutkimus, jotta saataisiin laaja näkökulma kokonaisturvallisuuteen liittyvästä opetus- ja tutkimustoiminnasta sekä kehittämisideoista. Kyselytutkimuksesta oli tiedote yliopiston intranetissä. Lisäksi siitä tiedotettiin henkilöstölle vielä sähköpostilla. Verkkopohjaisen kyselyn vastausaika oli 13.10.–31.10.2021. Tavoitteena oli, että mahdollisimman moni henkilöstöstä olisi saanut kyselyn vastattavakseen.

Kyselyyn vastasi yhteensä 50 henkilöä, joten vastausprosentti oli noin 10 prosenttia. Vastaaajista 36 % on töissä johtamisen yksikössä, 20 % tekniikan ja innovaatiojohtamisen yksikössä ja 14 % laskentatoimen ja rahoituksen yksikössä sekä yliopistopalveluissa. Markkinoinnin ja viestinnän yksikössä oli töissä 6 % vastaajista ja Vaasan yliopiston erillislaitoksessa 4 % vastaajista. Lisäksi Vebic, Digital Economy ja InnoLab -yksiköissä kussakin oli yksi vastaaja. Kuviossa on esitetty henkilöstökyselyn vastaukset.

Kuvio 1. Vaasan yliopiston henkilöstökyselyn vastaukset

Vastaajista 84 % oli sitä mieltä, että yliopiston kannattaa panostaa kokonaisturvallisuuden kehittämiseen. Avoinnissa vastauksissa korostettiin, että kokonaisturvallisuuden panostaminen mahdollistaa yliopiston profiloitumisen kansallisesti ja kansainvälisesti. Lisäksi vastauksissa oli tuotu esille, että kokonaisturvallisuus koskee myös energia-alan turvallisuutta, joten se tukee nykyistä toimintaa. Yksittäisessä vastauksessa tuotiin myös esille, että kokonaisturvallisuutta on vaikea nähdä keihäänkärkenä niin laajana hankkeena, koska käsite on vieras.

Vastaajista 60 % koki, että Pohjanmaalle tulisi perustaa turvallisuusklusteri, joka tukisi yliopiston kokonaisturvallisuuden kehittämistä. Avoinnissa kysymyksen vastauksissa tuotiin esille, että kyseessä on erittäin tärkeä lisäys kokonaisuudelle. Turvallisuusklusterin tulisi verkostoitua laajemmin koko vanhan Vaasan läänin alueella, ja mieluummin olla valtakunnallinen. Eri tahojen mukaantulo voisi mahdollistaa monipuoliset tutkimusasetelmat ja -aineistot. Vastauksissa korostettiin, että Pohjanmaalle perustettavan turvallisuusklusterin kumppanit ja muoto täytyy kuitenkin miettiä huolellisesti. On myös selvitettävä, onko Vaasan yliopistolla resursseja ja riittävästi osaamista perustaa turvallisuusklusteri Pohjanmaalle. Lisäksi oli tuotu esille, että turvallisuusklusteri ei pitäisi olla erillinen, vaan

osa energiaklusteria. Turvallisuusklusterin sijaan ehdotettiin myös kehittämissyhteistyötä erityisesti maanpuolustussektorin kanssa.

Hieman yli puolet vastaajista (52 %) oli sitä mieltä, että Vaasan yliopiston tulee panostaa kokonaisturvallisuuden opetustoiminnan kehittämiseen, kuten perustamalla moni- ja poikkitieteellinen maisteriohjelma. Avoimen kysymyksen puoltavissa vastauksissa katsottiin, että koulutusohjelma tulisi olla mahdollisimman monipuolinen ja soveltuva eri aloille. Sosiaali- ja terveysalalla sekä turvallisuusalalla olisi tilausta kyseiselle kokonaisturvallisuuden maisteriohjelmalle, joka voisi kiinnostaa myös hallintotieteiden, johtamisen ja tuotantotalouden opiskelijoita. Vastauksissa korostettiin, että maisteriohjelman tulisi olla mahdollisimman monitieteinen.

Kielteisellä kannalla olleet vastaajat katsoivat, että yliopiston tulisi ennemmin perustaa vastuullisuuteen liittyvä maisteriohjelma, jossa kokonaisturvallisuus on osana. Yleisesti yliopiston kokeileva toiminta nähtiin riskialttiina, kun kokeiluja ei viedä loppuun asti. Osa vastaajista myös epäili, että onko yliopistolla perinteistä kovan turvallisuuden osaamista riittävästi. Lisäksi osa korosti, että järkevämpää olisi panostaa kriittisen infrastruktuurin ja kyberturvallisuuden kehittämiseen.

Vastaajista 28 % oli sitä mieltä, että heillä on jo kursseja tarjota kokonaisturvallisuuden maisteriohjelmaan. Avoimissa vastauksissa vastaajat nimesivät jo olemassa olevia kursseja: sosiaali- ja terveysjärjestelmien tulevaisuudet, ICAT 1090 järjestelmien turvallisuus, informaatio- ja tietotekniikkaoikeus, vastuullinen päätöksenteko liiketoiminnassa ja globaalimuutoksen johtaminen. Vastaajat toivat esille, että kursseja voitaisiin tarjota laskentatoimen ja talousoikeuden puolella sekä laadunhallinnan kurssit sopisivat tarjottavaan maisteriohjelmaan. Tilastotieteen osaamisen kytkeminen kokonaisturvallisuuteen katsottiin olennaiseksi, jotta voidaan ymmärtää sosiaali- ja terveyshuollon puolelta kompleksisuuteen ja kompleksisuusjohtamiseen liittyviä asioita. Vastauksissa myös ehdotettiin kursseja riskienhallinnasta, laatujohtamisesta, toimitusketjujohtamisesta sekä sosiaali- ja terveydenhuolto osana kokonaisturvallisuutta.

Vastaajista vajaa kolmasosa kertoi, että he ovat tehneet tutkimusta tai heillä on vireillä tai suunnitteilla tutkimushankkeita, jotka jollain tavalla liittyvät kokonaisturvallisuuteen. Avoimissa vastauksissa tehdyn tutkimuksen osalta kerrottiin seuraavia tutkimusaiheita: kyberturvallisuus, kyberrikollisuus, rikollisuuden tutkimus, turvallisuuden käsiteanalyysi, yhteiskunnan kriisinkestävyys ja informaation rooli, sähköverkot ja niiden testaus. Meneillä olevista tutkimushankkeista tuotiin esille muun muassa marginalisoituneiden ja rikkoksilla oireilevien nuorten palvelutarpeiden tutkimus, Pirunpolska, Riski-Digi, IRWIN, WELGO, CR-DES, CC-RSG ja MATINEN-hankkeet. Suunnitteilla olevien tutkimushankkeiden osalta kerrottiin Horisontti Eurooppa -ohjelman hankevalmistelusta, joka kytkeytyy kokonaisturvallisuuteen ja resilienssiin. Mahdollisia tulevaisuuden potentiaalisia tutkimushankkeita olisivat kaupunkien turvallisuus, sisäinen turvallisuus, ilmaston-

muutoksen tuomat riskit, kansainväliset suhteet, tulevaisuuden älyverkkojen kyberturvallisuus, liikennejärjestelmien tai logistiikan turvallisuuden kehittäminen ja lämpövarastoihin liittyvät hankkeet.

Vastaajista 42 % olisi sitä mieltä, että Vaasan yliopiston tulisi osana kokonaisturvallisuuden kehittämistä myöntää dosenttuureja henkilöille, jotka ovat tehneet kokonaisturvallisuuteen liittyvää tutkimusta sekä heillä on hyvä kansalliset että kansainväliset suhteet. Avoimissa vastauksissa oli ehdotettu dosenteiksi seuraavia henkilöitä: professori Ole Waever (Kööpenhaminan yliopisto), professori Mikko Aaltonen (Itä-Suomen yliopisto), professori Aki-Mauri Huhtinen (Maanpuolustuskorkeakoulu), yliopistonlehtori Harri Raisio (Vaasan yliopisto) ja apulaisprofessori Pauliina Ilmonen (Aalto-yliopisto). Vastaajista 72 % mielestä Vaasan yliopistolle tulisi perustaa työryhmä kehittämään kokonaisturvallisuutta. Vastaajista 40 % olivat kiinnostuneita osallistumaan mahdollisesti perustettavaan työryhmään.

4 TURVALLISUUSKLUSTERIT

4.1 Turvallisuusklusterit Suomessa ja Euroopassa

Klusterilla tarkoitetaan yleisesti useiden saman toimialan yritysten muodostamaa yritysverkostoa tai yritysrypäästä. Klusterissa mukana olevien yritysten yhteistyö synnyttää hyötyjä muun muassa tuotekehityksessä ja edistää näin kaikkien mukana olevien kilpailukykyä. Klusteriorganisaatiot ja kumppanit, kuten koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, kehittämissyhtiöt sekä viranomaiset kehittävät palvelujaan vastaamaan yritysten tarpeisiin. Klusteriajattelu luo pohjaa vakaalle yhteistyölle ja kilpailukyvyyn kasvulle sekä yhdistää alueen toimijat laajempaan kansalliseen sekä kansainväliseen yhteistyöhön (Wallin, Laxell 2013, s. 4). Klusteritoiminnassa hyödynnetään uusinta saatavilla olevaa tietoa, taitoa ja teknologiaa sekä kehitetään yhdessä uutta. Lisäksi mietitään, kuinka saadaan paremmin hyödynnettyä julkisen rahoituksen synergiaa. (Gradeck yms. 2004; Joon-ho 2021)

Suomessa klusteriajattelu voimistui 1990-luvun laman aikaan (Wilenius 2005, s. 20). Sitä hyödynnettiin perinteisten teollisuuden alojen kilpailukyvyyn parantamisessa. Samalla suomalaisesta klusteriajattelusta on tullut vientituote, jota on hyödynnetty menestyksellä muun muassa Venäjällä ja Baltian maissa. Klusteriajattelu on levinnyt myös yritysmaailmasta julkiselle sektorille. Suomessa klusteritoiminnalla on pitkät perinteet erityisesti ICT-alalla. Esimerkiksi Oulun seudun ICT-alaa on rakennettu jo vuosikymmeniä onnistuneesti klusteritoiminnan avulla. ICT-alan klustereita (Sasano 2016) tai yhteistyökeskittymiä on lähes kaikissa yliopistokaupungeissa sekä maakuntien laajuisesti. Euroopan komission ylläpitämän digitaalisten innovaatiokeskusten luettelon mukaan Suomessa on 15 digitaalista innovaatiokeskusta. Kymmenen täysin toiminnassa ja viisi kehitysvaiheessa olevaa. Suurin osa keskittymistä sijaitsee pääkaupunkiseudulla tai Oulun seudulla. (Sitra 2009)

Turvallisuusklustereita ei puolestaan ole Suomessa kuin Pirkanmaan turvallisuusklusteri, joka on toiminut vuodesta 2011 alueen turvallisuusalan toimijoiden yhteistyöverkostona. Turvallisuusklusterissa toimivat alueelliset yritykset, vapaaehtoisjärjestöt, tutkimuslaitokset ja viranomaiset. Siihen kuuluu yli 250 eri toimijaa ja sen koordinaatiosta vastaa tällä hetkellä Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja kehitysyritys Business Tampere. Klusteri on tuonut tunnetuksi Tampereen seudun turvallisuusalan osaamista ja toteuttanut erilaisia hankkeita. Turvallisuusklusterissa on mukana paljon yrityksiä, mutta alun perin klusterin toiminta on lähtenyt liikkeelle viranomaisten ja tutkimuslaitosten yhteistyön pohjalta. Se ei siis ole suoraan liiketoiminnan tarpeisiin perustettu klusteri. Klusteria on koordinoanut Poliisiammattikorkeakoulu, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Tampereen yliopisto. (Tampereen kaupunkiseudun virallinen yrityspalvelusivusto 2021; Tampereen yliopisto 2021)

Lapissa on puolestaan Arctic Safety klusteri, joka on osa Arctic Smartness -ekosysteemiä. Siihen kuuluu viisi eri klusteria. Arctic Safety klusterilla on kaksi teemaa; turismin turvallisuus ja siviiliturvallisuus. Klusteri kokoaa yhteen Lapin alueen yritykset, viranomaiset, tutkimus- ja koulutuslaitokset, yhdistykset sekä kunnat ja kaupungit. (Arctic Smartness 2021)

EnSure Collaborative on eurooppalainen turvallisuusalan ekosysteemi, joka tuo yhteen eri maiden turvallisuusklustereita. Ekosysteemissä yhdistyy yritysmaailma, tutkimus, koulutus sekä viranomaistahot ja sen tarkoituksena on parantaa Euroopan markkinoiden kilpailukykyä. Ekosysteemiin kuuluvat klusterit toteuttavat yhdessä tutkimus- ja kehityshankkeita kansainvälisesti. Euroopassa on muutenkin paljon erilaisia turvallisuusklustereita. (EnSure Collaborative 2021; European Cluster Collaboration Platform 2021)

CenSec on Tanskassa toimiva klusteri, joka edistää pienten ja keskisuurten alihankkijaverkostojen kehittämistä puolustus-, turvallisuus- ja avaruusteollisuudelle sekä muille korkean teknologian teollisuudenaloille. Se tarjoaa yritysjäsenille apua markkinaosaamisen, osaamisen ja koulutuksen parantamiseksi, jotta he voivat osallistua yritysverkostoihin sekä luoda liiketoimintamahdollisuuksia ja innovaatioita. Censecillä on noin 150 jäsentä, jotka koostuvat yrityksistä, joilla on huipputaitoja kehittyneessä valmistuksessa, elektronisessa- ja ohjelmistokehityksessä. Joukossa on myös tanskalaisia yliopistoja ja osaamislaitoksia. Tanskan korkeakoulu- ja tiedeministeriö hyväksyi vuonna 2018 CenSecin kansalliseksi turvallisuusalan innovaatioverkostoksi (Inno-Sec). (CenSec 2021)

Saksassa Münchenin turvallisuusverkosto on Suur-Münchenin alueen yritysten ja tutkimuslaitosten yhdistys, joka on perustettu Baijerin talousministeriön rahoitushankkeena. Münchenin turvallisuusverkosto on vuodesta 2012 lähtien vastannut johtavien toimijoiden ja organisaatioiden verkostoitumisesta tiedon ja kyberturvallisuuden alalla. Nyt se toimii voittoa tavoittelemattomana yhdistyksenä. Yhdistyksen tavoitteena on vahvistaa tietoisuutta ja osaamista tietoturvallisuuden alalla, edistää yritysten ja kansalaisten suojelua kyberriskeiltä sekä edistää konkreettisesti innovointia ja huippuosaamista kyberturvallisuuden alalla. (Sicherheitsnetzwerk München 2020)

Alankomaiden The Hague Security Delta -turvallisuusklusteri on yritysten, julkisen sektorin ja tutkimuslaitosten verkosto, joka tekee yhteistyötä tutkimuksen kehittämisen ja turvallisuuden innovoinnin alalla. Verkostossa keskustellaan turvallisuuskysymyksistä ja jaetaan tietoa kyberturvallisuudesta, kansallisesta ja kaupunkien turvallisuudesta, kriittisten infrastruktuurien suojelusta ja oikeuslääketieteestä. Klusterissa toimii yhteistyössä Alankomaiden viranomaistahot, koulutus- ja T&K-yhteisöt sekä alan yritykset. Turvallisuusklusterin ydin on HSD Campus, joka on myös Haagin kansallinen turvallisuusalan innovaatiokeskus. (Security Delta 2021)

Haagin turvallisuusklusteri puolestaan käynnistettiin virallisesti kaksivuotisena hankkeena maaliskuussa 2012 Haagin kunnan ja Alankomaiden talousministeriön tuella. Klusterin perustamisen tavoitteena oli ammattimaistaa turvallisuusverkkoa, tutkia rahoitusraston tai kehitysorganisaation mahdollisuuksia ja kehittää innovaatiotaloja tärkeimpiin teemoihin – kansalliseen, kaupunki- ja kyberturvallisuustoimintaan, rikostekniseen tutkimukseen ja kriittisten infrastruktuurien suojeluun. Lisäksi Haagin kunta käynnisti sidosryhmävuoropuhelun useiden suurten turvallisuustyönantajien, kuten Siemensin, Thalesin, Fox-IT:n, Trigionin ja turvallisuus- ja oikeusministeriön kanssa. (Security Delta 2021)

Belgiassa toimiva innovaatioklusteri on avoin yhteistyöalusta kaikille turvallisuusketjun toimijoille. Se toimii neljän eri tahon kesken, jossa valtio ja turvallisuuspalvelut, yritykset, oppilaitokset ja osaamislaitokset sekä ammatilliset loppukäyttäjät ja yhteiskunta ovat vuorovaikutuksessa sekä tekevät aktiivista yhteistyötä kehittääkseen innovaatioita, joiden pitäisi johtaa turvallisempaan yhteiskuntaan. Klusteri on neutraali ja puolueeton ympäristö aktiiviselle ja rakentavalle julkisen sekä yksityisen sektorin yhteistyölle innovoinnin tasolla turvallisuuden alalla. (Greewin 2021)

SAFE on ranskalainen kilpailukykyklusteri, joka toimii Aeronautics & Spatial, Security & Safety, Defence and Environment-aloilla. Sillä on toimintaa Etelä-Ranskassa ja se johtaa yli 400 toimijan verkostoa. Klusteri on aktiivinen tekijä YTK:n turvallisuusteollisuuden työssä, joka on Ranskan pääministerin asettama teollisuuden turvallisuusala, jonka avulla voidaan tunnistaa alan keskeiset kysymykset sekä valtion ja teollisuuden jäsenten vastaavuoiset sitoumukset konkreettisten ehdotusten toteuttamiseksi. SAFE on myös Euroopan turvallisuuskeskusverkoston jäsen ja tekee yhteistyötä Euroopan komission tutkimus- ja kehitysohjelmassa. (Safetcluster 2021)

4.2 Pohjanmaan turvallisuusklusterin selvityskysely

Vaasan yliopiston tavoitteena on perustaa Pohjanmaan turvallisuusklusteri osana kokonaisturvallisuuden kehittämistä. Tämän takia toteutettiin selvityskysely, jonka tarkoituksena oli kartoittaa Pohjanmaan eri organisaatioiden näkemyksiä turvallisuusklusterin tarpeellisuudesta ja toimintaedellytyksistä talousalueella sekä mahdollisesta yhteistyöstä yliopiston kanssa.

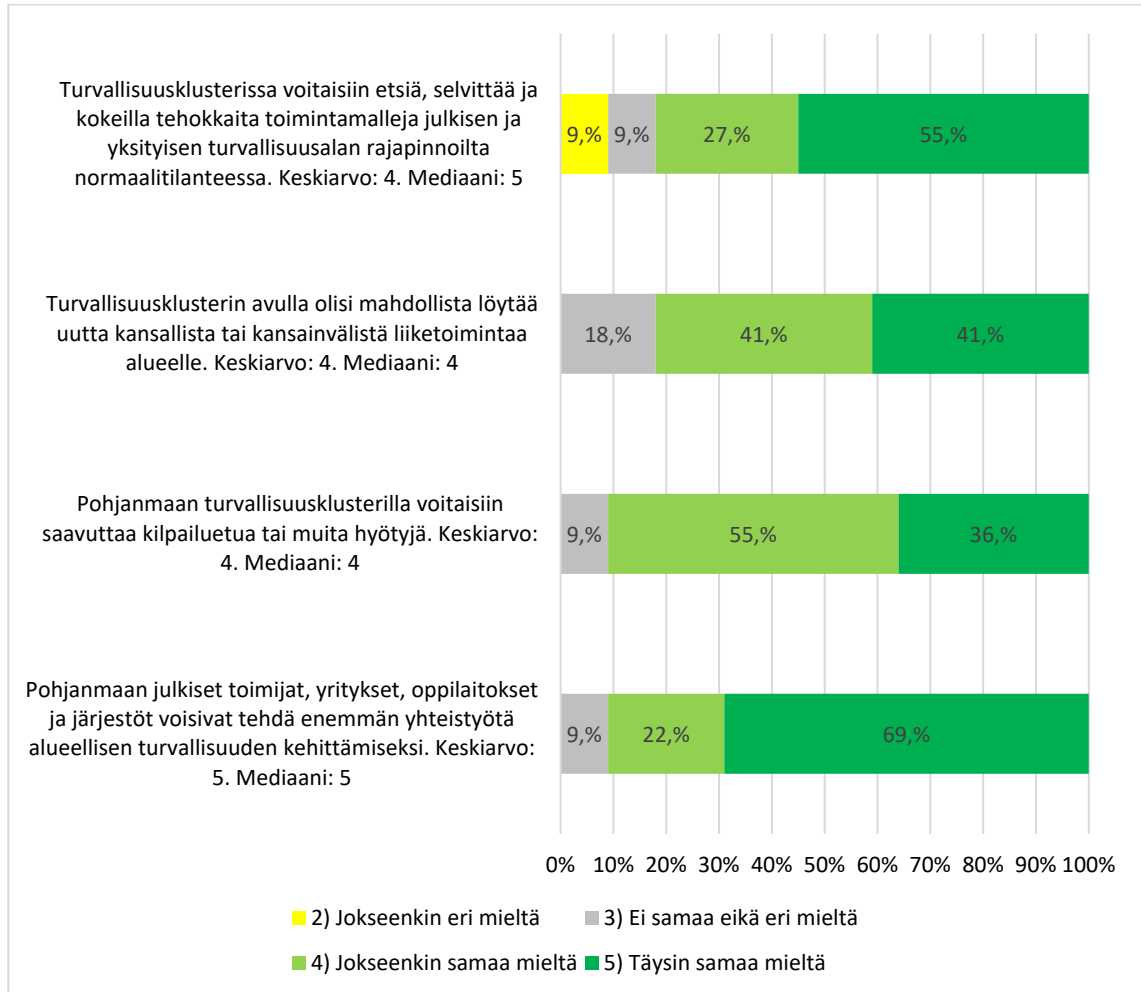
Selvityskyselystä oli tiedote yliopiston kotisivuilla ja lisäksi tiedotetta jaetaan sosiaalisessa mediassa. Lisäksi siitä tiedotettiin sähköpostilla vielä alueen julkisia ja yksityisiä turvallisuusalan toimijoita. Verkkopohjaisen kyselyn vastausaika oli 19.10.–31.10.2021. Tavoitteena oli, että mahdollisimman moni aiheesta kiinnostunut olisi saanut kyselyn vastattavakseen.

Kyselyyn vastasi yhteensä 22 organisaatiota. Vastaajien organisaatiot jakautuivat siten, että 41 % vastaajista kertoi olevansa yritysmailman palveluksessa, vastaajista 23 % ilmoitti organisaatiokseen muu, viranomaisen palveluksessa ja yhdistyksen tai säätiön palveluksessa ilmoitti olevansa molemmissa 14 % vastaajista ja loput 9 % vastaajista ilmoitti olevansa kunnan palveluksessa. Vastaajien taustaorganisaatioiden kokojakaumaan liittyen 41 % vastaajista ilmoitti organisaationsa henkilöstön kooksi 1–49 työntekijää, vastaajista 36 % ilmoitti kooksi yli 250 henkilöä ja loput vastaajista (23 %) ilmoitti organisaationsa kooksi 50–249 työntekijää.

Taulukko 1. Selvityskyselyn vastaajien taustatiedot

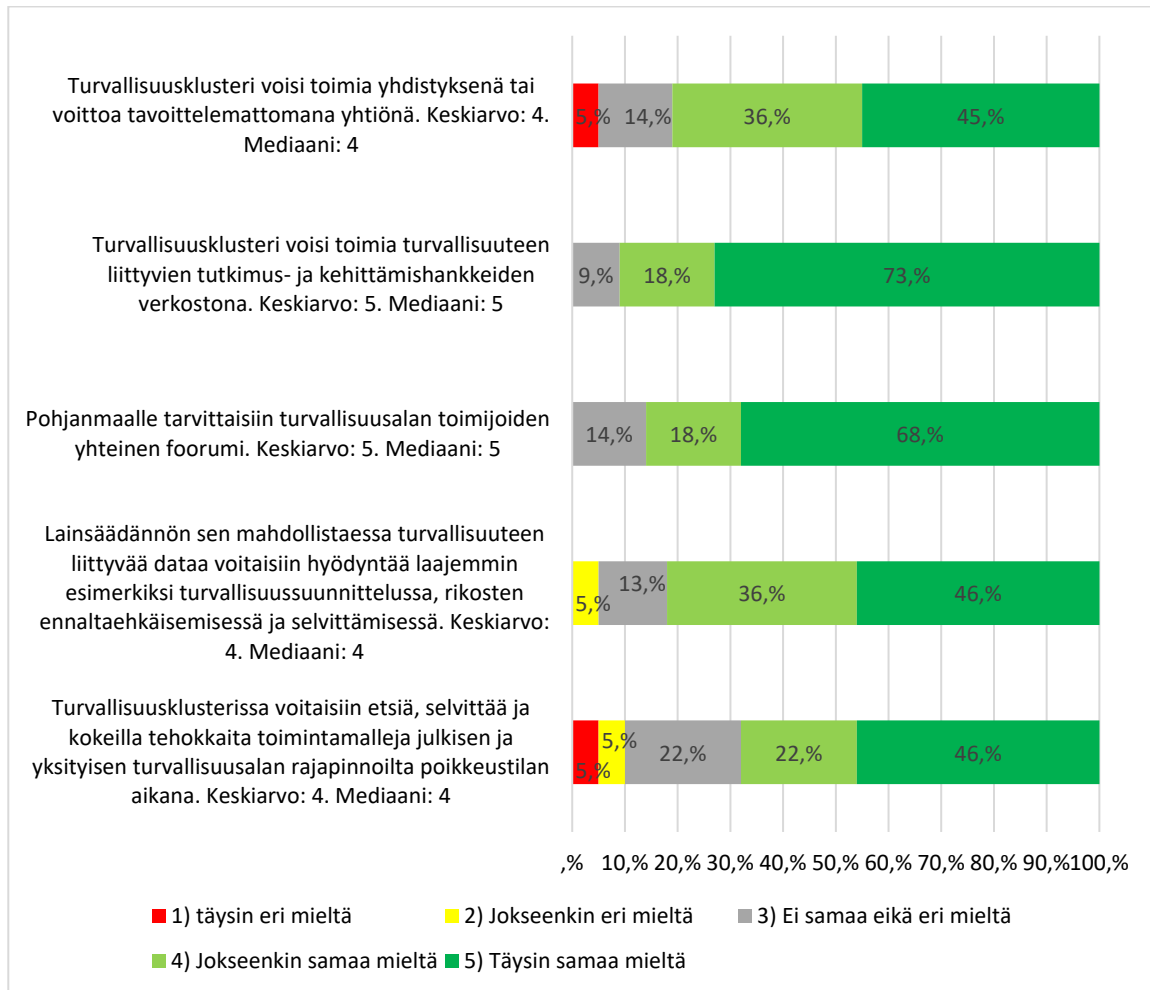
Muuttuja	Luokka	%	N
Organisaatio	Kunta	9	2
	Viranomainen	14	3
	Yritys	41	9
	Yhdistys tai säätiö	14	3
	Muu	23	5
Organisaation koko	1–49 työntekijää	41	9
	50–249 työntekijää	23	5
	Yli 250 työntekijää	36	8

Vastaajista 55 % oli täysin sitä mieltä, että turvallisuusklusterissa voitaisiin etsiä, selvittää ja kokeilla tehokkaita toimintamalleja julkisen ja yksityisen turvallisuusalan rajapinnoilta normaalitilanteissa. Vastaajista 27 % oli asiasta jokseenkin samaa mieltä, kun taas 9 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä. Kuitenkaan yhtään jyrkkää täysin eri mieltä vastausta ei annettu väitteeseen. Vastaajista 82 % katsoi, että turvallisuusklusterin avulla olisi mahdollista löytää uutta kansallista tai kansainvälistä liiketoimintaa Pohjanmaan alueelle. Vastaajista 18 % ei osannut sanoa, onko tämä mahdollista turvallisuusklusterin avulla. Vastaajista 91 % oli sitä mieltä, että Pohjanmaan turvallisuusklusterilla voitaisiin saavuttaa kilpailuetua tai muita hyötyjä ja että Pohjanmaan julkiset toimijat, yritykset, oppilaitokset ja järjestöt voisivat tehdä enemmän yhteistyötä alueellisen turvallisuuden kehittämiseksi.

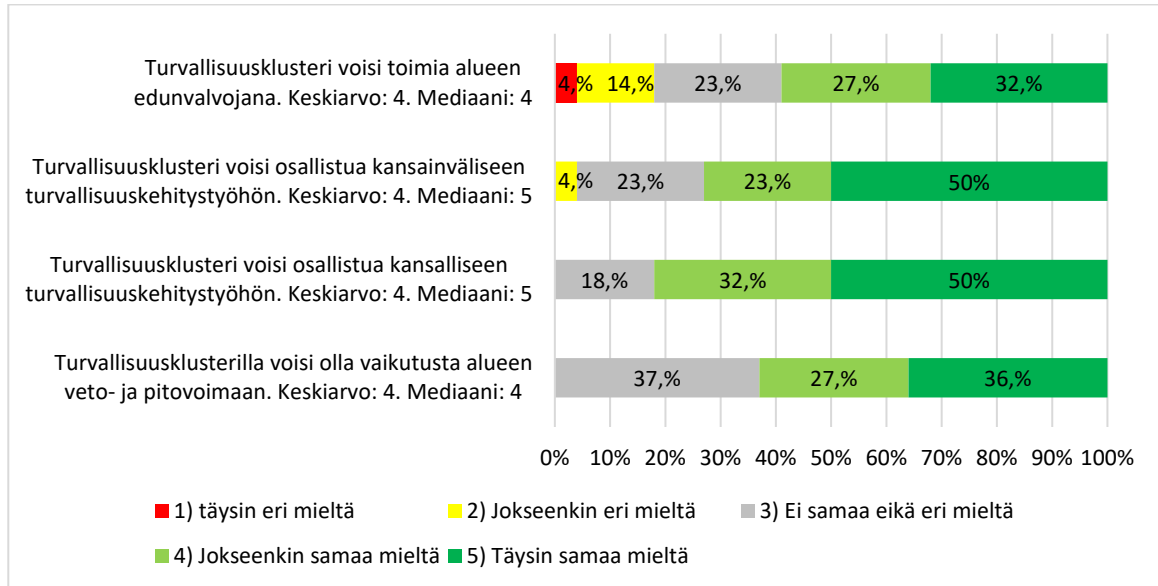
Kuvio 2. Selvityskyselyn vastaukset 1/3

Vastaajista 82 % katsoi, että turvallisuusklusteri voisi toimia yhdistyksenä tai voittoa tavoittelemattomana yhtiönä. Väittämän kanssa täysin eri mieltä oli 5 % vastaajista. Vastaajista 91 % oli sitä mieltä, että turvallisuusklusteri voisi toimia turvallisuuteen liittyvien tutkimus- ja kehittämishankkeiden verkostona. Lisäksi 86 % vastaajista koki, että Pohjanmaalle tarvitaan turvallisuusalan yhteinen foorumi. Vastaajista 14 % ei osannut sanoa kannataansa väittämään. Lainsäädännön sen mahdollistaessa turvallisuuteen liittyvää dataa voitaisiin hyödyntää laajemmin esimerkiksi turvallisuussuunnittelussa, rikosten ennaltaehkäisemisessä ja selvittämisessä väittämän kanssa oli samaa mieltä 82 % vastaajista, kun taas jokseenkin eri mieltä oli 5 % vastaajista. Vastaajista 68 % katsoi, että turvallisuusklusterissa voitaisiin etsiä, selvittää ja kokeilla tehokkaita toimintamalleja julkisen ja yksityisen turvallisuusalan rajapinnoilta poikkeustilan aikana.

Kuvio 3. Selvityskyselyn vastaukset 2/3

Vastaajista 59 % katsoi, että turvallisuusklusteri voisi toimia Pohjanmaan alueen edunvalvojana, kun taas 18 % vastaajista suhtautui kielteisesti väittämään. Vastaajista 73 % koki, että turvallisuusklusteri voisi osallistua kansainväliseen turvallisuuskehitystyöhön. Vastaajista 23 % ei osannut ottaa asiaan kantaa, ja 4 % vastaajista oli jokseenkin eri mieltä väittämästä. Suurin osa vastaajista (82 %) kokivat myös, että turvallisuusklusteri voisi osallistua kansalliseen turvallisuuskehitystyöhön. Turvallisuusklusterilla voisi olla vaikutusta Pohjanmaan alueen veto- ja pitovoimaan väittämän kanssa oli ainakin jokseenkin samaa mieltä 63 % vastaajista. Kantaansa väittämään ei osannut sanoa 37 % vastaajista.

Kuvio 4. Selvityskyselyn vastaukset 3/3

Avoimissa kysymyksissä vastaajilta kysyttiin, onko organisaatiollanne joitakin turvallisuuden tai riskienhallintaan liittyviä tutkimus- tai kehittämistarpeita, joissa Vaasan yliopisto voisi olla mukana. Vastauksissa tuotiin esille, että Suomeen pitäisi saada toimiva kokonaisturvallisuuden maisteriohjelma, joka kykenee myös kouluttamaan toimivan turvallisuusorganisaation johtajia yksityiselle sektorille ja kouluttamaan asiantuntijoita, jotka perustavat riskien arviointinsa rationaalsiin ja tilastollisiin menetelmiin.

Vastauksissa mainittiin lisäksi, että pelastustoimen tulisi myös paikallisesti tehdä tutkimusta Pohjanmaalla ja tehdä entistä enemmän yhteistyötä Vaasan yliopiston kanssa. Taapahtumaturvallisuuden osalta haluttaisiin tehdä yhteistyötä Vaasan yliopiston kanssa ja myös turvallisuuspalveluiden tarjoamisen suunnittelussa sekä turvallisuusteknologian mahdollisuuksien hyödyntämisessä turvapalveluiden kehittämisessä tarvittaisiin Vaasan yliopiston yhteistyötä. Vastauksissa mainittiin lisäksi päihdeongelmaan kytkeytyvä tutkimustarve. Vastauksissa tuli esille, että liiketoiminnan näkökulmasta katsottuna tarvittaisiin yhteistyötä Vaasan yliopiston kanssa, jotta liiketoimintamallit saataisiin kustannustehokkaiksi.

Vastaajilta kysyttiin myös, että onko organisaatiollanne turvallisuuden tai riskienhallintaan liittyviä koulutustarpeita, joita Vaasan yliopisto voisi olla toteuttamassa. Vastauksissa tuotiin esille, että pitäisi kouluttaa asiantuntijoita, jotka osaavat analysoida tilastollisia aineistoja ja raportteja. Lisäksi haluttaisiin turvallisuusosaamisen yliopistotasoinen koulutuskokonaisuus, josta olisi mahdollisuuksien mukaan mahdollista suorittaa erinäinen määrä opintopisteitä ja saisi laajemman näkemyksen kokonaisturvallisuuteen. Tarvetta nousi esille myös alan markkinatutkimuksille, verkostoitumiselle, palvelun tarpeiden

kartoituksille, yrityksen kasvuun ja kansainvälistymiseen sekä palvelusuunnitteluun liittyvälle koulutukselle. Pelastustoimen näkökulmasta toivottiin johtamiskoulutusta.

Vastaajilta kysyttiin voisiko Vaasan yliopisto toimia muunlaisessa yhteistyössä organisaatione kanssa, kuten turvallisuusklusteri tai jotakin muuta. Vastaajat toivoivat elinkaari-mallista yhteistyötä (public-private partnership) eri toimijoiden välillä. Vastaajat halusivat myös tarjota omassa organisaatiossa syntynyttä tietotaitoa Vaasan yliopiston ja turvallisuusklusterin käyttöön. Yhteistyötä haluttaisiin tehdä erityisesti tilanneharjoitusten järjestämisen, varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan koulutuspalveluiden osalta. Tapahtumaturvallisuuden ja operatiivisen turvallisuushenkilöstön koulutuksen osalta haluttiin myös tehdä yhteistyötä yliopiston kanssa.

Avoimissa vastauksissa korostettiin, että turvallisuusklusteri olisi tarpeellinen Pohjanmaan alueelle. Sen kautta voitaisiin ehdottaa ideoita opinnäytetöihin. Turvallisuusklusteria pidetään erinomaisena ideana niin tutkimustoiminnan kuin uusien tuotteiden kehittämisen yhteensovittamisessa. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston (LSSAVI) eri vastuualueilla on jo paljon erityisesti varautumisen yhteistoimintaryhmiä, jotka toimivat Pohjanmaan alueella, joissa aluehallintovirasto on mukana. LSSAVI:ssa on muun muassa kokonaisturvallisuuden yhteistoimintaryhmä, alueellinen valmiustoimikunta, laajamittaisen maahantulon ja kotouttamisen yhteistoimintaryhmä, ELVAR-toimikunta (elinkeinoelämän varautuminen), oppimisyhteisöjen turvallisuusverkosto, alkutuotannon ja elintarviketeollisuuden koronavaraantumisyhmä ja Pohjanmaan koronakoordinaatioryhmä. Nämä ryhmät kokoontuvat säännöllisesti ja niissä on laajasti edustettuna sekä julkisen että yksityisen sektorin toimijoita.

Vastauksissa korostettiin, että turvallisuusklusterin osalta tulee ottaa huomioon jo olemassa olevat varautumisen yhteistoimintaryhmät, ettei tule päällekkäisyyttä. Tämän takia turvallisuusklusterin rooli ja tehtävä tulisi pohtia tarkasti, johon ehdotettiin erityisesti kuuluvan kansainväliseen yhteistyöhön liittyvät asiat ja kehittävä työote, jolla pyritään kehittämään alueen toimijoiden varautumista ja yhteistyötä luomalla uutta tietoa sekä toimintamalleja. Yhteistyörakenteiden osalta kehittämistarpeena Pohjanmaan alueelta nostettiin, ettei ole säännöllisesti toimivaa maakunnan varautumisen foorumia, vaikka tällaisen perustaminen on Pohjanmaallakin ollut usein esillä. Vastaajista 19 ilmaisi mielenkiintonsa osallistua turvallisuusklusteriin ja heidän edustamansa organisaatio tahtoo saada ehdotuksen klusterin perustamiseksi.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET

Kokonaisturvallisuusajattelulla on pitkä perinne Suomessa. Se on vakiinnuttanut asemansa Suomessa sekä käsitteenä että toimintamallina. Kokonaisturvallisuus näyttäytyy muun muassa selonteoissa, strategioissa ja lainvalmisteluasiakirjoissa. Kokonaisturvallisuus tarjoaa Suomen kokoiseen maahan hyvät puitteet tarkastella yhteiskunnan turvallisuutta laaja-alaisesti kaikki oleelliset osa-alueet huomioon ottaen sekä hyödyntämällä eri tahoilla oleva tieto, taito ja resurssit kustannustehokkaalla sekä tarkoituksenmukaisella tavalla, korostaen yhteistyön merkitystä. Kokonaisturvallisuus ei terminä juurikaan esiinny lainsäädännössä, mutta varsinkin viime vuosina sitä on käytetty melko laaja-alaisesti muun muassa hallitusten esitysten perusteluissa. Kokonaisturvallisuuden sisällölle sinänsä on olemassa vankka ja laaja-alainen säädöspohja.

EU:ssa kokonaisturvallisuus ei näyttäydy sellaisenaan terminologisesti, mutta unionin strategioista ja päätöksistä on nähtävissä, että näkökulma on viime vuosina mennyt kohti yhä laaja-alaisempaa ja kokonaisvaltaisempaa turvallisuusajattelua. Lisäksi on korostettu erityisesti jäsenvaltioiden yhteistyötä turvallisuuden eri sektoreilla. EU:lla on lukuisia strategioita eri kokonaisturvallisuuden osa-alueille, kuten kyberturvallisuuteen, järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, hybridiuhkiin ja pakolaisvirran hillintään.

Euroopan komissio on myös tehnyt toimenpiteitä turvallisuusalan sisämarkkinoiden kehittämiseksi, koska eurooppalaiset alan toimijat ovat edelleen johtavassa asemassa maailmanlaajuisesti useimmilla turvallisuussektoreilla. Suotuisat sisämarkkinaolosuhteet ovat olennaisen tärkeitä edun säilyttämiseksi ja laajentamiseksi. Tämän takia komissio on laatinut toimintasuunnitelman ja tarjonnut rahoitusta innovatiivisen ja kilpailukykyisen turvallisuusalan edistämiseksi, jonka myötä voidaan vahvistaa EU:n turvallisuusalan asemaa uusilla kansainvälisillä markkinoilla. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi komissio on tukenut muun muassa turvallisuusteknologian standardien ja sertifiointimenettelyn yhdenmukaistamista sekä turvallisuus- ja puolustusalan välisten synergioiden parempaa hyödyntämistä. Lisäksi rahoitusjärjestelyjen käyttäminen EU:n tutkimushankkeista saatujen tulosten testaamiseksi ja validoimiseksi on kuulunut toimenpiteisiin.

Kokonaisturvallisuuden osa-alueisiin liittyvää koulutusta ja tutkimusta on Suomessa monissa eri oppilaitoksissa. Koulutus ja tutkimus on kuitenkin melko sektorimaista, jolloin kukin korkeakoulu on erikoistunut tiettyyn osa-alueeseen. Tämä on toki vahvuus, mutta on nähtävissä tarvetta koota tätä osaamista yhteen kehittämällä koulutusta ja tutkimusta, jossa kokonaisturvallisuus huomioidaan sen sisältönsä mukaisesti, laaja-alaisesti. Vaasan yliopiston henkilöstökyselyssä myös pidettiin tärkeänä, että yliopiston kannattaa panostaa kokonaisturvallisuuden kehittämiseen. Yliopistolla on jo useita tutkimushankkeita ja opetustarjontaa, jota voidaan hyödyntää kehittämisessä. Kokonaisturvallisuuden maisteriohjelmaa pidettiin tarpeellisena, jonka tulee olla tarpeeksi moni- ja poikkitieteinen.

Suomesta puuttuu alan varsinainen maisteriohjelma, joka on ollut muun muassa Isossa-Britanniassa tarjolla jo pitkään. Moni brittiläinen yliopisto tarjoaa esimerkiksi Security and Risk Management –maisterikoulutusohjelmia tai tohtorikoulutusohjelmia. Tulevaisuudessa kokonaisturvallisuus korostuu ja se vaatii alan asiantuntijoilta yhä laaja-alaisempaa näkökulmaa. Tähän tarpeeseen voidaan koulutuksella ja tutkimuksella vastata. Kokonaisturvallisuustutkimuksen kenttä hyötyisi pidemmällä aikavälillä koulutuksen kehittämisestä välittömästi toimenpiteistä, jotka kaventavat tutkijoiden ja työelämän välistä kulkua sekä parantavat tieteidenvälisiä verkostoja kotimaassa.

Vaasan yliopiston henkilöstön mukaan Pohjanmaalle tulisi perustaa turvallisuusklusteri, joka tukisi myös yliopiston kokonaisturvallisuuden kehittämistä. Suomessa ei ole kuin Pirkanmaan turvallisuusklusteri ja Lapissa Arctic Safety -klusteri, joka on osa Arctic Smartness -ekosysteemiä. ICT-alalla on puolestaan pitkät perinteet Suomessa klusteritoiminnasta, jolla on saatu aikaan merkittäviä tuloksia. Euroopassa on enemmän turvallisuusklustereita, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken. EnSure Collaborative on puolestaan eurooppalainen turvallisuusalan ekosysteemi, joka tuo yhteen eri maiden turvallisuusklustereita.

Pohjanmaan turvallisuusklusterin selvityskyselyn suurin osa vastaajista piti klusteria tarpeellisenä ja yhteistyötä tulisi tiivistää sekä kehittää eri toimijoiden välillä. Pohjanmaan turvallisuusklusterin avulla olisi mahdollista löytää myös uutta kansallista tai kansainvälistä liiketoimintaa. Turvallisuusklusterin osalta tulee ottaa huomioon jo olemassa olevat varautumisen yhteistoimintaryhmät, ettei tule päällekkäisyyttä. Tämän takia turvallisuusklusterin rooli ja tehtävä tulisi pohtia tarkasti, johon vastaajat ehdottivat erityisesti kuuluvan kansainväliseen yhteistyöhön liittyvät asiat ja kehittävä työote, jolla pyritään kehittämään alueen toimijoiden varautumista ja yhteistyötä luomalla uutta tietoa sekä toimintamalleja.

Vaasan yliopiston kokonaisturvallisuuteen esitetään seuraavia kehittämissuosituksia:

- 1) Vaasan yliopistoon perustetaan kokonaisturvallisuuden kehittämisen työryhmä, jotta saadaan moni- ja poikkitieteinen näkökulma kehittämistyöhön.
- 2) Vaasan yliopistossa käynnistetään kokonaisturvallisuuden maisteriohjelman suunnittelu, jossa hyödynnetään nykyistä opetustarjontaa ja tehdään yhteistyötä muiden korkeakoulujen kanssa. Kaikille yliopiston opiskelijoille suunnitellaan samalla tarjolle kokonaisturvallisuuden yhteiset syventävät perusopinnot.
- 3) Vaasan yliopistossa kehitetään oppimis- ja tutkimusympäristöjä (esimerkiksi Cybersecurity Lab) sekä perustetaan kokonaisturvallisuuden kampus, joka toimii innovaatiokeskuksena.

- 4) Vaasan yliopistoon perustetaan kokonaisturvallisuuden professuuri. Professori koordinoi kokonaisuutta ja vastaa koulutus- sekä tutkimustoiminnasta.
- 5) Vaasan yliopistossa myönnetään kokonaisturvallisuuteen liittyviä dosenttuureja henkilöille, jotka ovat tutkineet aihetta ja joilla on hyvät kansalliset sekä kansainväliset suhteet.
- 6) Vaasan yliopisto perustaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa Pohjanmaan turvallisuusklusterin, joka täydentää nykyisiä alueen yhteistoimintaryhmiä, kehittää kansainvälistä yhteistyötä ja koulutus- sekä tutkimustoimintaa.

Lähteet

Artic Smartness (2021): THE ARCTIC SAFETY CLUSTER. Saatavissa osoitteessa: <https://arcticsmartness.eu/arctic-safety/> (Artic Smartness 2021)

Branders, Minna (2016): Kokonainen turvallisuus? Kokonaisturvallisuuden poliittinen kelpoisuus ja hallinnollinen toteuttavuus. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

CenSec (2021): CenSec – Centre for Defence, Space & Security. Saatavissa osoitteessa: <https://censec.dk/> (CenSec 2021)

COM (2012) 140 final: KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE JA EUROOPAN PARLAMENTILLE - Rikostentorjunta digitaaliaikana. Euroopan verkkorikostorjuntakeskuksen perustaminen. 28.3.2012.

COM (2015) 185 final: KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE - Euroopan turvallisuusagenda. Strasbourg 28.4.2015.

COM (2015) 240 final: KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE – Euroopan muuttoliikeagenda. Bryssel 13.5.2015.

COM (2020) 605 final: KOMISSION TIEDONANTO EU:n turvallisuusunionistrategiasta. Bryssel 24.7.2020.

COM (2020) 606 final: KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE - EU:n huumeidenvastainen ohjelma ja toimintasuunnitelma 2021–2025. Bryssel 24.7.2020.

COM (2020) 608 final: KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE - Ampuma-aseiden laittoman kaupan torjuntaa koskeva EU:n toimintasuunnitelma vuosiksi 2020–2025. Bryssel 24.7.2020.

COM (2021) 170 final: KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN KOMITEALLE - Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva EU:n strategia vuosiksi 2021–2025. Bryssel 14.4.2021.

EnSure Collaborative (2021): EnSure Collaborative comprises Europe’s leading security and safety clusters. Saatavissa osoitteessa: <https://www.ensure-collaborative.eu/> (EnSure Collaborative 2021)

Gradeck, Robert., Andrews, Lena. & Paytas, Jerry. (2004): Universities and the Development of Industry Clusters. Carnegie Mellon University - Center for Economic Development. Pittsburgh. Amerikan Yhdysvallat. Saatavissa osoitteessa: https://www.researchgate.net/publication/228315458_Universities_and_the_Development_of_Industry_Clusters (Gradeck yms. 2004)

Joon-ho, Kim., Yae-ri, Kim., Seung-hye, Jung., Hyun-ju, Choi. & June-hyuk Kwon (2021): The effects of cluster collaboration and the utilization of big data on business performance: A research based on the expansion of open innovation and social capital, *African Journal of Science, Technology, Innovation and Development*, Saatavissa osoitteessa: <https://doi.org/10.1080/20421338.2021.1925394> (Joon-ho 2021)

Safetcluster (2021): ENSURE COLLABORATIVE. AIX-EN-PROVENCE, Ranska. Saatavissa osoitteessa: <https://www.safecluster.com/ensure-collaborative/> (Safetcluster 2021)

Sicherheitsnetzwerk München (2020): Sicherheitsnetzwerk München. Saksa. Saatavissa osoitteessa: <https://it-security-munich.net/> (Sicherheitsnetzwerk München 2020)

Security Delta (2021): The Dutch Security Cluster. Hollanti. Saatavissa osoitteessa: <https://securitydelta.nl/> (Security Delta 2021)

European Cluster Collaboration Platform (2021): Arctic Safety. European Union. Saatavissa osoitteessa: <https://clustercollaboration.eu/cluster-organisations/arctic-safety-lapland-university-applied-sciences> (European Cluster Collaboration Platform 2021a)

European Cluster Collaboration Platform (2021): Center for Defence, Space & Security (CenSec). European Union. Saatavissa osoitteessa: <https://clustercollaboration.eu/content/center-defence-space-security-censec> (European Cluster Collaboration Platform 2021b)

European Cluster Collaboration Platform (2021): GREENWIN, Belgian Innovation Cluster. European Union. Saatavissa osoitteessa: <https://clustercollaboration.eu/cluster-organisations/greenwin-belgian-innovation-cluster> (European Cluster Collaboration Platform 2021c)

European Cluster Collaboration Platform (2021): SAFE Cluster. European Union. Saatavissa osoitteessa: <https://clustercollaboration.eu/content/safe-cluster> (European Cluster Collaboration Platform 2021d)

EU:n sisäisen turvallisuuden strategia (2010). Kohti eurooppalaista turvallisuusmallia. Euroopan unionin julkaisutoimisto.

Greenwin (2021): Greenwin from innovation to bussiness. Belgia. Saatavissa osoitteessa: <https://www.greenwin.be/en/> (Greewin 2021)

Hallbergin komitea (2010): Varautuminen ja kokonaisturvallisuus -komiteamietintö. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 21/2010.

Hakala Emma, Erkamo Sanna, Pyykönen Juha, Tuomenvirta Heikki, Tynkkynen Oras, Berninger Kati, Vihma Antto (2021): Ilmastonmuutos ja Suomen turvallisuus. Uhat ja varautuminen kokonaisturvallisuuden toimintamallissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:52.

HE 3/2008 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle valmiuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 261/2016 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtioneuvoston tilannekeskuksesta.

HE 202/2017 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle siviilitiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 198/2017 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Suomen perustuslain 10 §:n muuttamisesta.

HE 253/2018 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle kansallisen turvallisuuden huomioon ottamista alueiden käytössä ja kiinteistönomistuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 62/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion palveluiden saatavuuden ja toimintojen sijoittamisen perusteista.

HE 106/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Puolustusvoimien virka-avusta poliisille ja eräiksi muiksi virka-apua koskeviksi laeiksi.

Heusala, Anna-Liisa (2012): Kokonaisturvallisuus ja inhimillinen turvallisuus yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. *Tiede ja Ase*, 69. Saatavissa osoitteessa: <https://journal.fi/ta/article/view/7469>

Hyvönen, Ari-Elmeri, Juntunen Tapio, Mikkola Harri, Käpylä Juha, Gustafsberg Harri, Nyman Markku, Rättilä Tiina, Virta Sirpa, Liljeroos Johanna (2019): Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 17/2019.

Kokonaisturvallisuuden sanasto (TSK 50). Sanastokeskus TSK ry. Helsinki 2017. Saatavissa osoitteessa: <https://turvallisuuskomitea.fi/viestinta/kokonaisturvallisuuden-sanasto/>

Kyyrönen, Vesa (2014): Kokonaisturvallisuus EU:ssa. Suomalaisen varautumisen malli Euroopan unionin varautumisen strategiatöissä.

Lohse Mikael & Viitanen Marko (2019): Johdatus tiedusteluun. Helsinki: Alma Talent.

Lonka Harriet, Laitinen Kari, Keinänen Anssi, Wähä Susanna, Huhtinen Aki-Mauri, Paasonen Jyri (2020): Kansallisen turvallisuuden vaikutusten arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:28.

Paasonen, Jyri & Widlund, Joonas (2021): Kansallisen turvallisuuden käsite: Oikeutta vai politiikkaa? *Edilex* 2021/44.

Paasonen, J. (2021): Yksityisen turvallisuusalan historia. Helsinki, ISBN 978-952-94-5119-7.

Sasano, Takashi (2016): The Mechanism of High-tech Industrial Cluster Formation: An Empirical Study on the Process of ICT Cluster Formation in Oulu, Finland. 59(4). DBJ Research Center on Global Warming. Saatavissa osoitteessa: https://www.dbj.jp/ricf/pdf/research/DBJ_RCGW_DP59.pdf (Sasano 2016)

Sitra (2009): Olisiko klustereista taas laman tappajaksi?. Sitra. Helsinki. Saatavissa osoitteessa: <https://www.sitra.fi/artikkelit/olisiko-klustereista-taas-laman-tappajaksi/> (Sitra 2009)

Suomen EU-puheenjohtajuus (2019): Puheenjohtajuuskauden internet-sivut. Saatavissa osoitteessa: <https://eu2019.fi/etusivu> (Suomen EU-puheenjohtajuus 2019)

Turvallisuuskomitea: Turvallisuuskomitean internet-sivut. Saatavissa osoitteessa <https://turvallisuuskomitea.fi> (Turvallisuuskomitea 2021)

Tampereen kaupunkiseudun virallinen yrityspalvelusivusto (2021): Pirkanmaan Turvallisuusklusteri. Business Tampere. Saatavissa osoitteessa: <https://business tampere.com/fi/toimintaymparisto/liiketoimintaekosysteemit/tampereen-seudun-turvallisuus-ekosysteemi/pirkanmaan-turvallisuusklusteri/> (Tampereen kaupunkiseudun virallinen yrityspalvelusivusto 2021)

Tampereen yliopisto (2021): Pirkanmaan turvallisuusklusteri. Tampereen yliopisto, Tampere. Saatavissa osoitteessa <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/pirkanmaan-turvallisuusklusteri> (Tampereen yliopisto 2021)

Wallin, Johan & Laxell, Patrick (2013): Alueet globaaleissa ekosysteemeissä - Osaamiskeskusohjelman loppuarviointi. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. Saatavissa osoitteessa <https://tem.fi/documents/1410877/2864661/Alueet+globaaleissa+ekosysteemeissä+04062013.pdf/>

VNS (2012): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Valtioneuvoston selonteko. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2012.

VNpp (2012): Valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta. Annettu Helsingissä 5 päivänä joulukuuta 2012.

VNS (2016): Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Valtioneuvoston julkaisu 8/2016.

VNS (2020): Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:30.

VNS ST (2021): Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta, Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48.

VNS EU (2021): Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta Vahva ja yhtenäinen EU – kohti kestävämpää Euroopan unionia. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:4.

VNS PS (2021): Valtioneuvoston puolustusselonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78.

Wilenius, Markku (2005): Yhteiskunnallisen ennakkoinnin rooli tulevaisuuden haasteiden tunnistamisessa. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turku. TUTU-JULKAISUJA 1/2005. Saatavissa osoitteessa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019051515680>

YTS (2010): Yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta 16 päivänä joulukuuta 2010 annettu valtioneuvoston periaatepäätös.

YTS (2017): Yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta 2 päivänä marraskuuta 2017 annettu valtioneuvoston periaatepäätös.